

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANDSKERUMSBØGERNE
DANMARKS HERLIGHEDER

TOVE CLEMMENSEN

Nordfyns
herregårde

*Handskerumbøgerne - Danmarks herligheder
omfatter:*

1. Ellen Andersen: Sydfyns herregårde
2. Bredo L. Grandjean: Københavnske palæer
3. Otto Norn: Bornholms byer og
fæstningen Christiansø
4. Hans H. Engqvist: Sønderjydske byer
5. Th. Ramskou: Himmerlands oldtidsminder
6. Gudmund Boesen: Nordsjællands slotte
7. Tove Clemmensen: Nordfyns herregårde
8. Hans Lassen: Djurslands herregårde
9. Hans Stiesdal: Sydsjællands herregårde
10. Anders Bæksted: Jyske runestene

Handskerumsbøgerne - Danmarks herligheder
Redigeret af: AAGE ROUSSELL

TOVE CLEMMENSEN

Nordfyns herregårde

GJELLERUP 1968

NORDFYNS HERREGÅRDE er sat med
Linotype Aldus og trykt i
Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder.
Typografi og omslag: Finn Aa. Andersen.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge lov om ophavsret.
© Jul. Gjellerups Forlag a-s, København 1968.

Bogens fotografier skyldes:

Andresen, S. Breitscheid, Cederfeld,
Niels Elswing, Holt & Madsen, Hude, C. A. Jensen,
Jonals Co., H. Matthiessen, Elna Møller,
Rolsted, O. W. Sørensen og S. Türck

Indhold

Forord	7
Kort over Nordfyn	8–9
Indledning	11
Juelsberg	15
Rønningesøgaard	18
Skovsbo	22
Lundsgaard	24
Hverringe	27
Schelenborg	30
Ulriksholm	33
Sanderumgaard	36
Fraugdegaard	39
Hollufgaard	43
Bramstrup	46
Søbysøgaard	48
Hofmansgave	52
Egebjerggaard	54
Kjørup	56
Dallund	58
Margaard	60
Langesø	63
Elvedgaard	68
Gyldensteen	71
Harridslevgaard	73
Kærsgaard	75
Erholm	77
Brahesborg	79
Wedellsborg	81
Hindsgavl	84
Litteraturhenvisninger	91

Forord

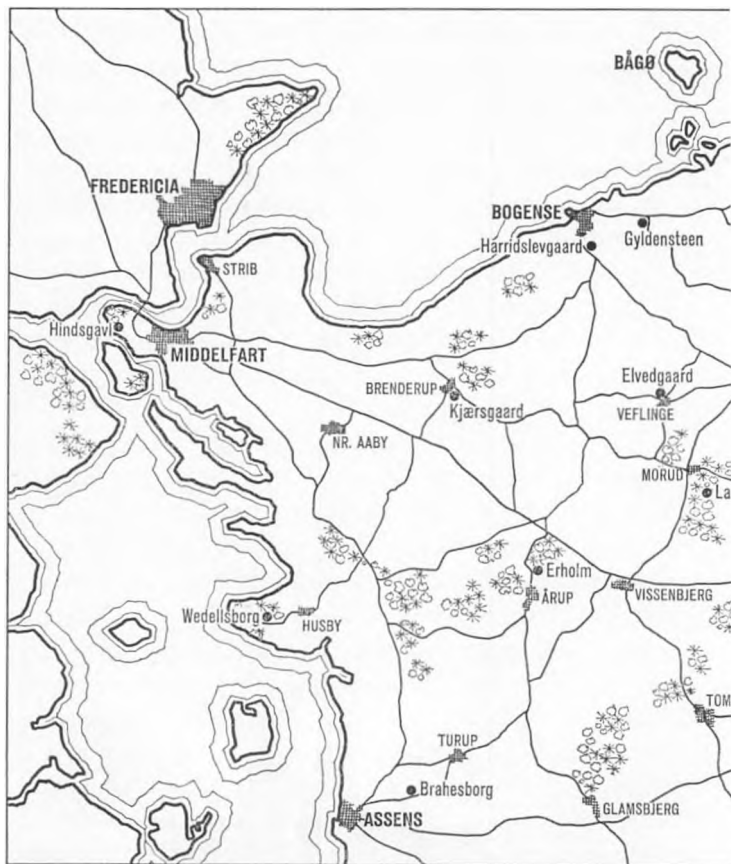
Vi ved det alle; digterne har lært os det, malerne har skildret det, og vort eget øje har vist os det: Danmark er et dejligt land! Og i en tid, hvor statsmænd og nationaløkonomer i aviser og radio hver dag hamrer ind i vor bevidsthed, at Danmark er et fattigt land, mens hele verden nikker samtykkende, er det en befrielse at kaste de mørke briller, se sig om og råbe: nej, Danmark er et rigt land! Se vore landsbykirker mellem de runde bakker, se vore oldtidsminder i skov og på hede, se vore herregårde i de dejlige parker! Det er alt sammen vort, det er vor kulturarv, det er dansk nationalejendom, det er Danmarks herligheder!

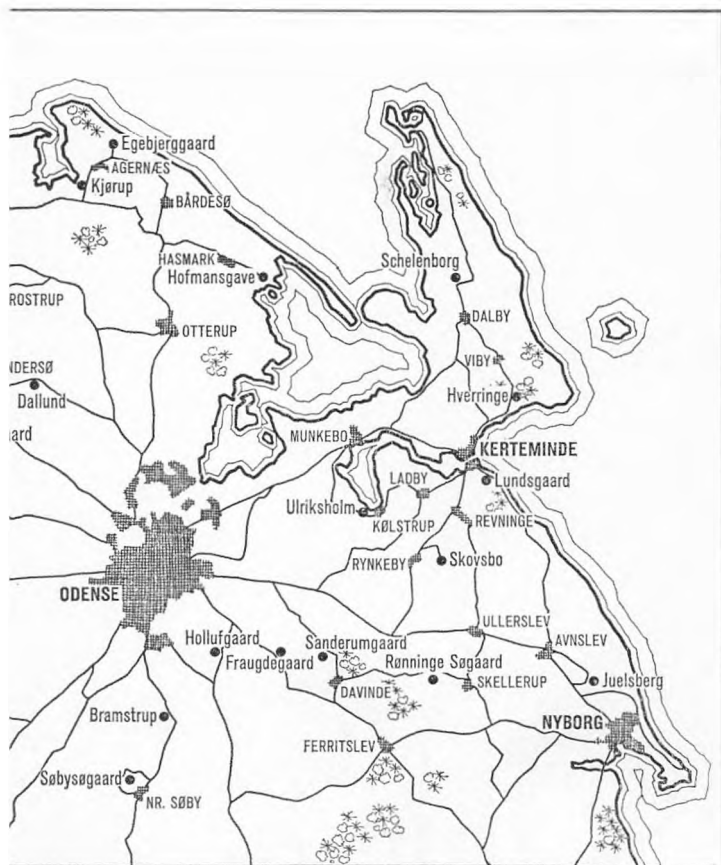
Sådan stod der i forordet til det første bind af den serie, Jul. Gjellerups forlag udsendte kort efter krigen. Man kan måske sige, at ordene genspejler jubelen efter befrielsen, men de har gyldighed den dag i dag. Nu har hver mand sin bil og bruger megen fritid til at se sig om. Han har krav på at få at vide, hvad det er, han ser.

Redaktionen har valgt i alt væsentligt at genanvende billederne fra den første udgave vel vidende, at vegetationen på og omkring herregårdene har ændret sig i løbet af de forgangne 20 år, at nogle kirker har fået nye vinduer osv. Men det er ikke noget, der ændrer karakteren af monumentet, og mange motiver, især i byerne, kan på grund af lygtestandere, færdselstavler og parerede biler ikke mere fotograferes så godt som tidligere. Seriens opgave er ikke at give et tidsbillede af 1960-erne, men at vise, hvad natur og kunst har givet os: Danmarks herligheder.

Aage Roussell

Kort over Nordfyns herregårde

Indledning

Herregårdene hører til vort lands mest værdifulde historiske mindesmærker. Blandt deres ejere var indtil enevældens sidste dage størsteparten af landets indflydelsesrige mænd at finde; de besad store rigdomme, som satte dem i stand til at opføre smukke, rummelige boliger, der tilfredsstillede alle fordringer med hensyn til luksus og repræsentation.

I vor tid har de gamle herresæder været ofre for en målbevidst udstyknings- og skattepolitik. Gårdene har i mange tilfælde mistet så meget af deres jordtilliggende, at de, i alle tilfælde i de vanskelige perioder for landbruget, ikke kan svare sig økonomisk. Denne sørgelige udvikling går i høj grad ud over herregårdsbygningerne som kulturminde. I de fleste tilfælde er det først rigtig galt, når staten eller halvofficielle institutioner overtager de jordløse hovedbygninger. Den nye brug, som skal gøres af bygningerne, medfører sædvanligvis en kraftig ombygning af det indre. Og selv om det ydre tilsyneladende er urørt, måske endog restaureret, så virker en sådan hovedbygning som et legeme uden sjæl. Dette skyldes ikke mindst det, at landskabet uden om den tidligere herregård har skiftet karakter; det er ikke som før store, sammenhængende, bølgende markflader kun afbrudt af spredte trægrupper og adskilt af veje og statelige alleer; småbrugene trænger sig nu ind og klemmer livet af det gamle herresæde. Den væsentligste grund til, at herregården mister sit ansigt, må imidlertid søges i et andet forhold. Bevidstheden hos tilskueren om, at bygningen ikke længere tjener sit oprindelige formål, er

Langesø, gæsteværelse

nemlig nok til at kølne hans interesse, og det opvejes ikke af glæden over, at bygningen nu gør nytte som højskole, sindssygehospital eller straffeanstalt. En kirke, som ikke længere er kirke, men bibliotek eller andet, går det på samme måde. Man kan sammenligne fænomenet med en fornemmelse, som alle kender, når de står over for et formodet gammelt originalt kunstværk, og så får at vide, at det er en moderne kopi. Varmen i blikket forsvinder straks. Det historiske perspektiv spiller en betydelig rolle i al vor færden, og det gælder ikke blot

Ved Hindsgavl

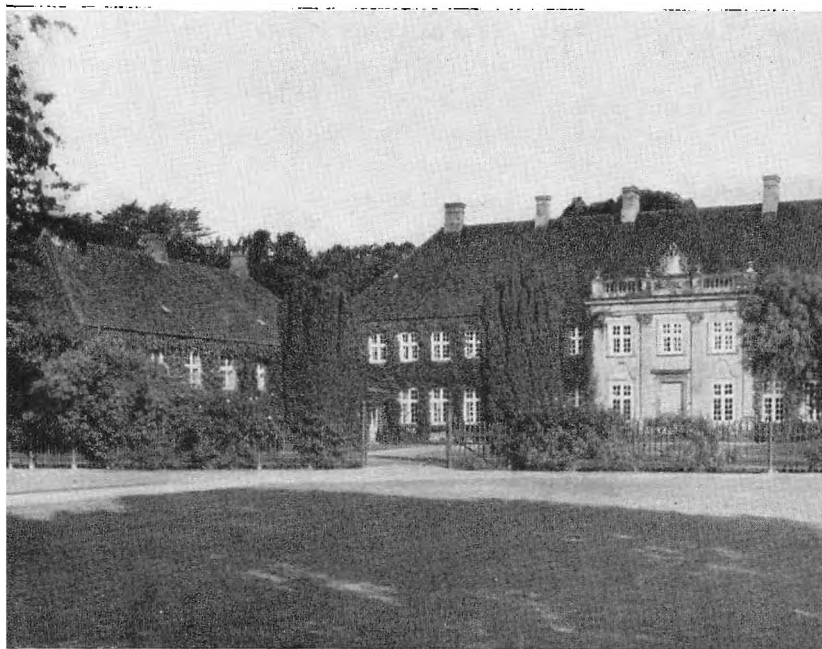
fagmanden, men alle dem, der er i stand til at tænke ud over dagen og vejen.

Når herregården ophører at være bolig for en familie, forringes den som kulturmindesmærke i særlig grad med hensyn til interiører og inventar. I hovedbygningen er ofte rige skatte af gamle malerier, møbler, sølvtøj o.m.a. samlet fra generation til generation, og mange gange står tingene i de samme rum, hvortil de oprindeligt er anskaffet. Selv om mange af de kostbareste og interessanteste sager skulle havne i de offentlige samlinger, så

er herregårdene selv dog de bedste hjem for deres eget inventar; her er tingene i deres rigtige omgivelser.

Nordfyns herregårde, som er beskrevet og afbildet på de følgende sider, strækker sig i tid fra begyndelsen af 16. århundrede til slutningen af forrige århundrede. Mange af gårdene består dog af bygningsdele fra vidt forskellige tider, da de jo har været opholdssted for mennesker, der naturligt nok ofte følte trang til at udvide eller modernisere deres bolig og arbejdsplads. Der skal ikke her gives nogen samlet oversigt over den danske herregårds historie; korte fremstillinger findes i de andre bøger om herregårde i denne serie (se side 2 i denne bog). Blot vil det måske være på sin plads at sige et par ord om, hvilke principper der her er fulgt ved beskrivelsen af den enkelte gård. Det beskueren sædvanligvis først er interesseret i er, hvornår og af hvem den nuværende bygning er opført; teksten begynder derfor oftest med at besvare disse spørgsmål. Dernæst omtales nu forsvundne bygninger for så vidt man har kendskab til dem. Ud over de forskellige bygherrer er kun de besiddere omtalt, som har større historisk interesse. Den, der betragter en gammel herregård, vil almindeligvis have besked om betydningen af indskrifttavler og andre signaturer, som findes på bygningerne, derfor er de som oftest nævnt i beskrivelsen. Til slut anføres, hvem der nu er ejer af gården, og om der er adgang til parken.

Juelsberg

Kun få kilometer nord for Nyborg, men borte fra alfarvej ligger Juelsbergs smukke, fornemme hovedbygning omgivet af en dejlig park med store fritstående træer og grønne, kuperede plæner. Bygningen, der er opført i 1770'erne, er i udpræget Louis XVI stil. Den minder en del om flere andre fynske herregårde fra denne periode, f. eks. Krengerup og Frederiksgave, og er ligesom disse

påvirket af den Jardin'ske klassicisme. Arkitekten G. D. Tschierschcke har leveret overslag til Juelsberg i 1773; men hvem der har hovedansvaret for bygningens udformning, ligger ikke klart; man har formodet, at det er G. E. Rosenberg, der i alle tilfælde senere har været anvendt her som interiørarkitekt.

Ved en restaurering af Juelsberg i slutningen af forrige århundrede blev bl. a. gårdfacadens midterparti ændret; oprindelig havde bygningen en rundbuet fronton, hvor nu balustraden med vaser og det Juelske våben er anbragt. Adskillige af hovedfløjens smukke, lyse rum har bevaret deres oprindelige udstyr med paneler, kaminer, dørstykker (dvs. malerier over dørene) og fint udførte stuklofter, selv møbler og malerier er for en stor del de samme som fra første færd er anskaffet til stuerne.

Den hvide havepavillon i parken er opført samtidig med hovedbygningen. Facaden er formet som et græsk tempel med søjler og trekantgavl, på de tre andre sider er der store engelske skydevinduer med småsprossede ruder. Pavillonen har dannet midtpunkt for Juelsbergs engelske haveanlæg.

Godset er grundlagt af amtsforvalter Claus Rasch, der i 1669 af kronen købte en bondegård kaldet Barnegården; den lå på det nuværende Juelsbergs plads. Han kaldte sin nye ejendom Raschenberg og udvidede den efterhånden stærkt; bl. a. købte han Nyborg Ladegaards gods, som kronen solgte i de økonomisk vanskelige tider efter svenskekrigene. Rasch optrådte ved denne lejlighed som køber på Nyborg Magistrats vegne, men han, der havde ord for at være en meget dygtig, men pengegridsk mand, meledede sin egen kage, så at han og ikke byen blev ejer af godset. 1690 fik Rasch kgl. stadfæstelse

Juelsberg, havepavillon

på hovedgårdsfrihed for Raschenberg. Han døde 1705. I de følgende år skiftede gården ofte ejer, indtil den i 1771 købtes af kammerherre Gregers Chr. Juel, søn af ceremonimester, geheimeråd Peder Juel til Hverringe. Han lod de gamle bygninger nedrive til grunden og påbegyndte opførelsen af Juelsbergs nuværende hovedbygning. Han døde imidlertid allerede i 1776, kun 38 år gammel, og hans enke, født comtesse Amalie Christiane

Raben, fuldførte byggeriet, der først afsluttedes 1786. I 1792 fik hun tilladelse til at oprette stamhuset Juelsberg, der lige siden har været i slægten Juels eje. Juelsbergs bygherre, Gregers Juel, og hans hustru er begge begravet i Avnslev kirke, hvor de hviler i to store marmorsarkofager i tårnrummet.

Rønningesøgaard

Gården ligger smukt på den vestre bred af den lille Vomme sø. Kernen i hovedbygningen, nemlig østfløjen, går tilbage til renæssancetiden, den nuværende nordfløj er tilføjet i 18. århundrede; men i forrige århundrede er hele huset blevet temmelig kraftig ombygget og restaureret, så at vi ikke her, som man ved en overfladisk betragtning kunne tro, står over for en urørt renæssancegård; sådanne hører jo i øvrigt til sjældenhederne.

Det østre hus, ud mod søen, blev fuldført i 1596, årstallet er opsat i jernankre på vestfacaden, og bygherren var Caspar Markdanner. På en sokkel af hugget kamp rejser sig de røde mure i renæssanceskifte i to stokværk adskilt af vandrette sandstensbånd og med kamtakkede gavle. Til Caspar Markdanners hus hører også det ottekantede trappetårn med vindeltrappe i sandsten; halvandethundrede år senere blev tårnet berøvet sin smukke sandstensportal med indskriften: »Jeg er bygt og staar i Herrens Navn« flankeret af bygherrens og hans frues portrætfigurer, idet denne portal blev flyttet hen på syd-

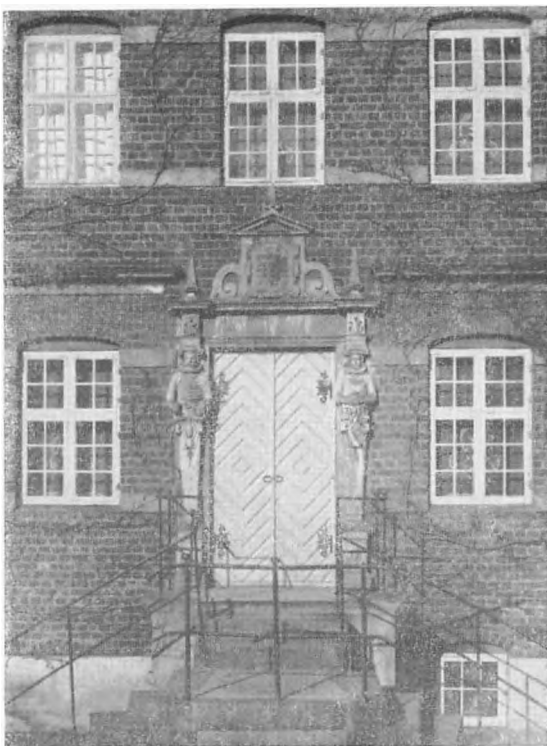

Rønningesøgaard

siden af den nye nordfløj for at danne husets fremtidige hovedindgang. En sidste ændring fik trappetårnet i 1868, da det blev forhøjet og forsynet med nyt spir.

Caspar Markdanners skæbne var ikke helt almindelig. Et uhjemlet sagn vil vide, at han var søn af Christian III og en skomagerdatter fra Kolding. Efter krigstjeneste i udlandet, hvor han også blev adlet, fik han ansættelse ved det danske hof og blev senere lensmand på Koldinghus; i denne egenskab gjorde han sig fortjent ved at op-

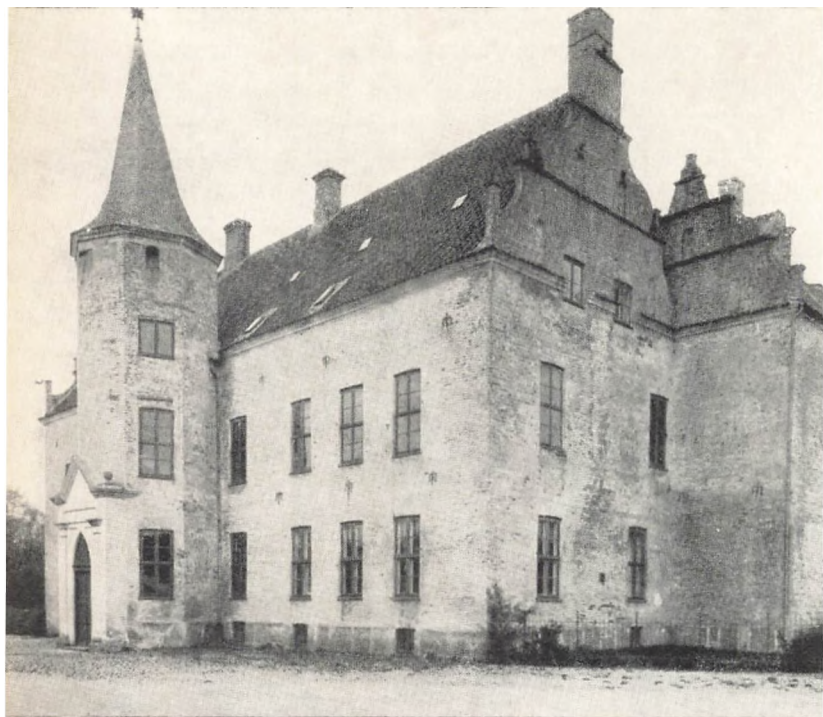
*Rønninge-
søgaard*

grave og opstille vort interessanteste oldtidsmindesmærke, den store Jellingesten, der var sunket om og skjult. Omtrent 60 år gammel giftede han sig, i året 1592, med den knap 16-årige Sophie Oldeland. Hans og hustruens våben og tyske lutherske bibelsprog, ses endnu på Rønningesøgaards mange velbevarede renæssancekaminer.

I den nuværende nordfløjs hall sidder indmuret over en af dørene en tavle med en latinsk indskrift, som fortæller, at denne bygning forud var opført i bindings-

værk af Caspar Markdanner og Sophie Oldeland, år 1672, og at den senere, da den omtrent var i ruiner, blev genopført i grundmur af Johan Caspar Rasch og Mette Sophie Munck år 1757. Det nævnte årstal 1672 kan ikke være rigtigt i forbindelse med Caspar Markdanner, da han var død allerede 1618. Enten er årstallet forkert angivet eller snarere skyldes det en forveksling med sønnesønnen Henrik Markdanner, som døde 1674. Johan Caspar Rasch, gift med Mette Sophie Munck, der opførte den ny grundmurede nordfløj i 1757, var justitsråd og landstingshører på Fyn. Siden dette ægtepars tid har Rønningesøgaard været i forskellige familiers eje. Den nuværende besidder er baron B. Bille-Brahe-Selby, hvis farfader erhvervede gården i 1913.

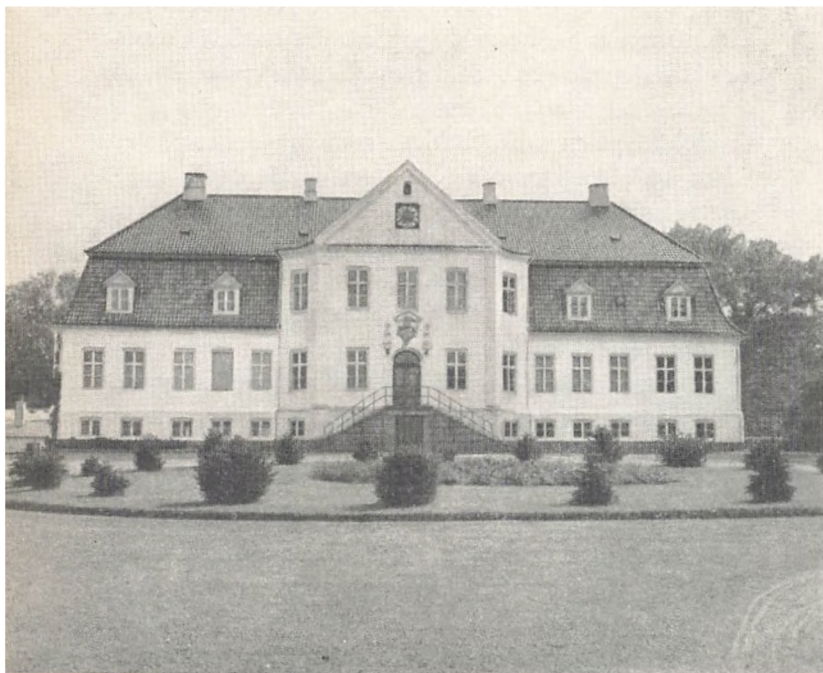
Skovsbo

Gården har nu kun et ringe tilliggende i forhold til den store hovedbygning, da det meste af jorden ved et salg i 1914 overgik til Udstykningsforeningen for Fyns og Sjællands Stifter. Også de gamle renæssancebygninger har i tidernes løb været ude for en hård medfart.

Erik Hardenberg, som i 1565 arvede Skovsbo efter sin

fader, var en rig mand; han ejede flere godser, som han administrerede med stor dygtighed. Fra hans tid stammer hovedbygningen med det ottekantede trappetårn på vestsiden, der er opført i årene 1572–79. Murene er lagt i krydsskifte på en sokkel beklædt med hugget kamp. Ved husets sydøstre hjørne blev bygget en tårnagtig fløj i samme højde som hovedhuset, og i hjørnet mellem de to bygninger rejstes et lille firkantet trappetårn, hvis vindeltrappe nu er forsvundet. Gavlene er volutsvungne med pinakler. I modsætning til herregårdene fra renæssancens begyndelse har Skovsbo ikke noget fæstningsagtigt præg, og den har aldrig været omgivet af grave.

Gården vedblev at tilhøre forskellige medlemmer af den gamle danske adel lige til 1767, da den købtes af Hans Berg, som havde tjent penge i Vestindien. I begyndelsen af 19. århundrede blev hovedbygningen gjort i stand, men på en temmelig hårdhændet måde. Endelig lod greve Julius Ahlefeldt-Laurvig i 1881 hovedbygningen restaurere, og ved dens nordøstlige hjørne opførtes en ny fløj med tilhørende firkantet tårn. Den nuværende ejer, godsejer Aage Fast, erhvervede Skovsbo i 1946.

Lundsgaard

Lundsgaard er bekendt for sin skønne beliggenhed lige ved kysten tæt sydøst for Kerteminde. Det store, hvide hus er opført 1765 for kammerherre Jens Juel, og man formoder, at hans arkitekt har været G. D. Tschierschcke, hvis virksomhed kan konstateres flere steder på Fyn (se side 16 og 65). Bygningen er en noget forgrovet efterkommer af de franske landsteder fra rokokotiden, hvor

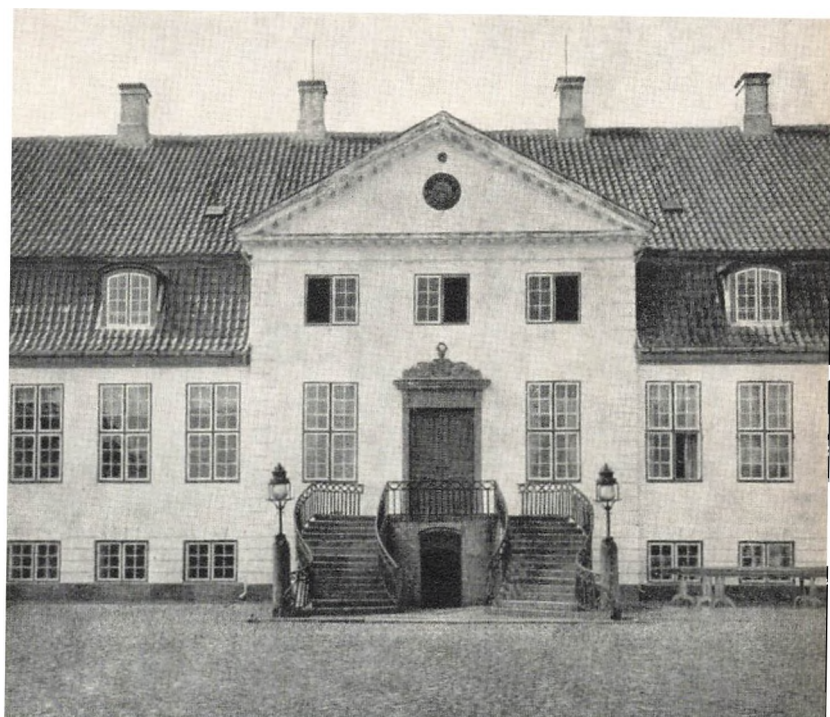
Lundsgaard

barokkens slotsagtige repræsentation er afløst af fornem idyl og intim komfort. Lundsgaard minder stærkt om Frederiksdal på Lolland, der skal være et værk af samme arkitekt fra 1756. Den nævnte kammerherre, etatsråd Jens Juel var en sønnesøn af søhelten Niels Juel; i en af stuerne på Lundsgaard findes et vægmaleri, som gengiver slaget i Køge Bugt, ligesom huset rummer mange andre interessante vægmalerier og dørstykker, der alle er samtidige med husets indretning, idet de omtales i en beskrivelse fra 1769 forfattet af sognets præst (se litte-

raturfortegnelsen). Han angiver, at årsagen til, at det nye hus blev rejst, var den, at hele det gamle Lundsgaard var lagt i aske ved en brand 1763. Om denne bygning siger han: »Før den ulykkelige Ildebrand, som Aar 1763 ødelagde fast den hele Borgegaard, bestod Bygningen ikkun af gammel Bindingsværk, 2 Etager høy, undtagen et fiirkantet Taarn, som var grundmuret . . . af Skikkelse, som de fleste Kirketaarne her i Landet, temmelig rummeligt, men ikke meget høyt.«

Ladegården, som undslap ilden, lå vest for hovedbygningen; den var ifølge præstens beskrivelse »af god Bindingsværk med Straaetag bestaaende af tre Længder [længer] tildeels opførte af Marqvor Rothsteen den yngre, hvis og Frues Navne og Vaaben, med Aarstall 1647, findes udhugne paa et Løsholt.« Bjælken blev fundet ved nedrivningen af en staldlænge, da den nye avls-gård blev opført i 1877–81. Løsholtet sad da ikke længere på sin oprindelige plads (så avlsbygningerne må være blevet ombygget siden kammerherre Jens Juels tid), og det samme gjaldt en anden bjælke med indskriften: »Anno 1713 hafver Dorothea Magdalena v. Harstal salig afgangne Fr. v. Lützows ladet dette huus bygge«. Endelig kan det anføres, at der for nogle år siden ved pløjning i en af markerne fandtes endnu en træbjælke; den sidder nu over døren til et af udhusene og bærer indskriften: *Ora et labora neminem laede suum cuique tribue, dvs.: Bed og arbejd, gør ingen fortræd og giv enhver sit.*

I 1768 var Lundsgaard gjort til et stamhus, og gik kort efter over til slægten Ahlefeldt-Laurvig på Lange-land i hvis besiddelse gården var lige til 1939. Dette år solgte lensgreve Frits Ahlefeldt-Laurvig Lundsgaard til den nuværende ejer, kammerherre Hans Henrik Iuel.

Hverringe

Juel'erne har siden det 18. århundrede ejet to fynske herresæder. Det ene, der ligger tæt nord for Nyborg (se side 15), bærer familiens navn, Juelsberg; ikke desto mindre var det denne gård, som sidst kom i slægtens besiddelse, nemlig i 1771, og i 1792 blev stamhuset Juelsberg oprettet. Familiens oprindelige hjem var Hverringe

ved roden af halvøen Hindsholm nordøst for Kerteminde; dette gods var i 1737 ved arv tilfaldet et medlem af slægten Juel, og i 1768 blev Hverringe gjort til stamhus.

Omkring 1785 begyndte man at opføre Hverringes nuværende hovedbygning, og naturligt nok blev det den nyopførte Juelsberg, der til en vis grad måtte tjene til forbillede; men forskellene er dog iøjnefaldende. Ved bygningen af Hverringe var man således bundet af ældre fundamenter på et ret snævert, uregelmæssigt voldsted med grave omkring; derved fik huset de høje kældre. Endvidere er Hverringe sammenbygget med de to lavere sidefløje (der oprindeligt var i bindingsværk), og tagkonstruktionen på hovedhuset er et tungt mansardtag; de barokke traditioner var nemlig stærke på Nordfyn og bryder stadig igennem ny-klassicismen. Det gjorde sig også gældende ved frontonen over midtrisalitten på gårdsiden, der oprindeligt var halvrund ligesom på Juelsberg, som det ses på gamle prospekter; begge steder er halvcirklerne imidlertid senere fjernet; på Hverringe erstattet med en trekantgavl.

I hovedbygningen er bevaret adskillige fine interiører fra husets opførelsestid udstyret med samtidige møbler og malerier.

Hvad det ældre Hverringe angår, som lå på voldstedet, har man kun en gammel meddelelse fra 18. århundrede om, at det var et dobbelthus »som Egeskov« i Svendborg amt; det bestod af to i længden sammenbyggede huse, hvis tage forenedes i en blyrende. Sådanne dobbelthuse, der forekommer allerede i sengotisk tid, og hvoraf der kendes flere danske eksempler fra 16. århundrede, er omtalt under Fraugdegaard, side 39.

Hverringe, gæsteværelse

Den Rudolf Juel, hvis moder havde ladet det nuværende Hverringe opføre under hans mindreårighed, døde først i 1857, 84 år gammel. Han var en dygtig mand, meget afholdt af egnens beboere. I sin ungdom havde han været løjtnant i livgarden til hest, og under krigen med England i begyndelsen af forrige århundrede skal han som chef for et frivilligt ridende jægerkorps have overrasket fjenden, der huserede som sørøvere i Storebælt og var gået i land på den lille ø Romø ud for Hindsholm, hvor de var i færd med at brænde den derværende

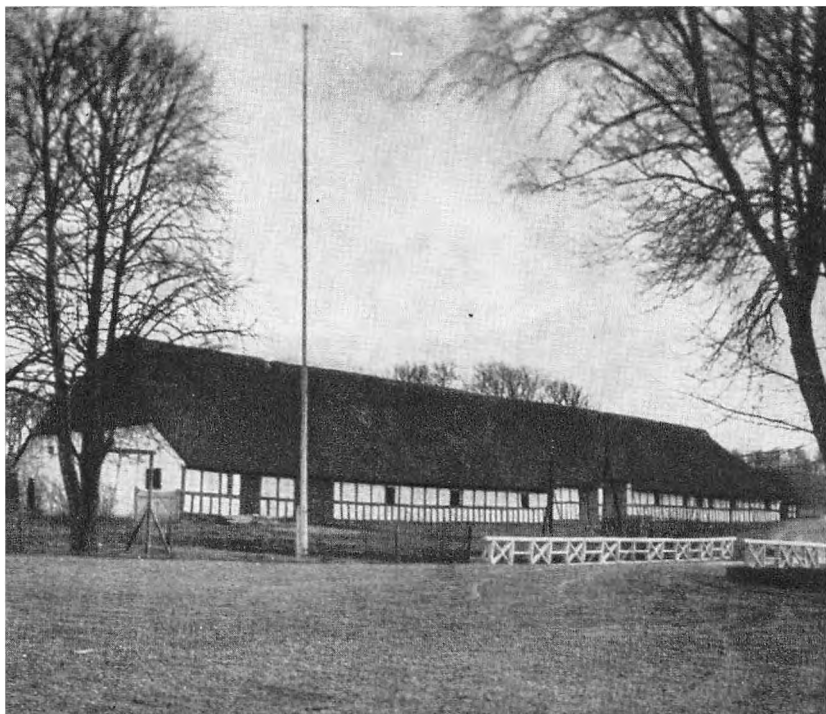
avlsgård og skov af. Ved denne lejlighed skal Rudolf Juel og hans folk have taget henved 100 fanger.

I slutningen af 19. århundrede blev Hverringes hovedbygning omhyggelig restaureret, og ladegården, der var nedbrændt i 1879, blev genopført. Godset er i 1959 gået i arv til grevinde Ellen Iuel Reventlow.

Schelenborg

Mod nord spaltes Hindsholm af en smal bugt fyldt med småøer, og som en fortsættelse af den strækker sig et langt engdrag ned gennem halvøens vestlige del. På bakkedraget, der afgrænser engstrækningerne mod øst, ligger hovedgården Schelenborg.

Hovedbygningen er ikke noget betydeligt bygningsværk. Den er opført 1843 af baron Carl Juel-Brockdorff, Valdemarslot, og stilen er en sen udløber af ny-klassicismen. Fra samme tid stammer den noget primitive udsmykning af vestibulen i »klassisk stil«, udført af en lokal maler ved navn E. Eriksen. Et prospekt fra 1860 viser, at gården har haft to sidefløje, begge i to stokværk; den østligste og ældste af disse var opført af bindingsværk, muligvis allerede på renæssancetiden. Gården har været omgivet af vandfyldte grave, af hvilke der endnu er rester tilbage. Udseendet af den ældre hovedbygning, som svarede til de to sidefløje, kender man ikke, men at den har haft en anselig alder fremgår af en beskrivelse fra midten af 18. århundrede; heri fortælles: »Bygnin-

Schelenborg, den gamle kørelade, nedrevet 1952

gen er gammel og god, dog i Mangel af Herskabets Beboelse, ikke altid vel vedligeholdt.« Dette, at Schelenborg kun i korte perioder har været bolig og hovedsæde for ejeren, har i det hele taget bevirket, at bygningerne aldrig fik noget repræsentativt præg. Godset er stadig i slægten Iuel-Brockdorffs eje.

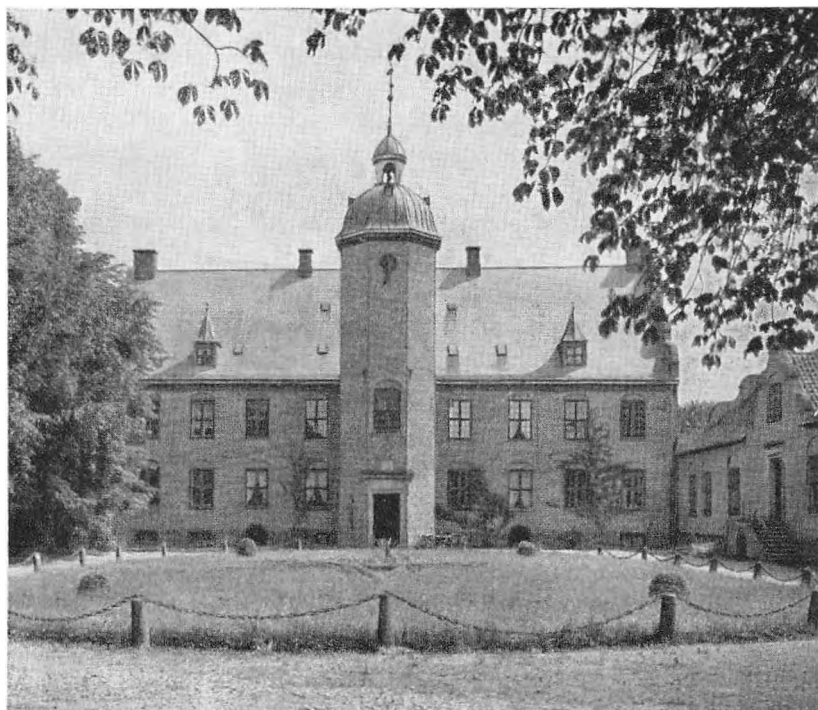
Oprindelig hed gården Eskebjærg. Sit nuværende navn har den fået efter Friedrich von Vittinghof, kaldet Scheel, der var født i Kurland 1624 og senere kom i den

Schelenborg, vestibule

danske stats tjeneste. I 1680 fik han Eskebjærg ophøjet til baroni under navnet Schelenborg.

Første gang vi hører om Eskebjærg, ejes den af en af danmarkshistoriens mest kendte personligheder, marsken Stig Andersen. Efter at forliget mellem kongehuset og de fredløse fra Finderup Lade kom i stand i 1294 på Hindsgavl Slot, året efter Marsk Stigs død, forblev Eskebjærg derefter et par menneskealdre i hans slægts besiddelse.

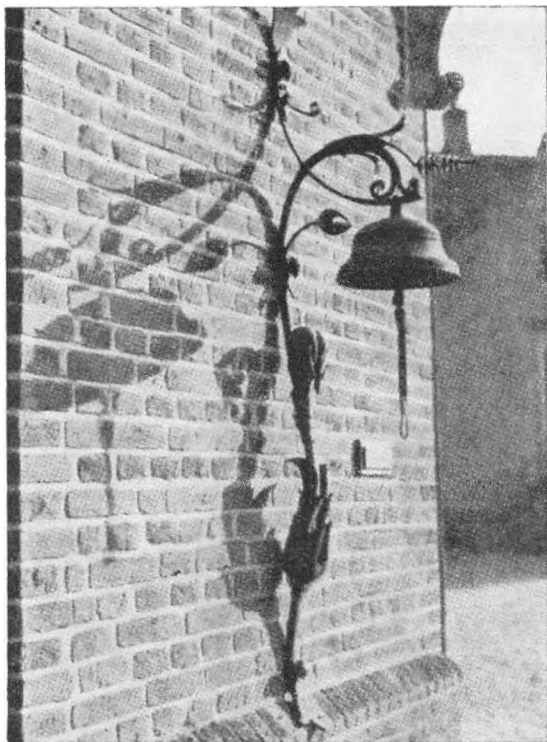

Ulriksholm

Kerteminde Fjord udvider sig mod vest og syd i Kerteminde Nor, og på dettes sydlige bred ligger Ulriksholm. Gården er bygget af ingen ringere end Christian IV, som i 1643 skænkede den til sin 15-årige yndlingssøn med Vibeke Kruse, Ulrik Christian Gyldenløve, der ejede den til han knap 29 år gammel døde i 1658.

Kongen havde i 1616 fået skøde på Skinnerup, som godset hed dengang, og dette fik nu efterhånden et anseeligt jordtilliggende. I 1636 lod Christian IV indgrave et nyt voldsted, og herpå rejstes et stort og stateligt hus af røde mursten på en flere skifter høj granitsokkel. Denne bygning er gårdens nuværende sydfløj; men det øverste af de to oprindelige stokværk blev revet ned i første halvdel af 19. århundrede, og materialet brugtes til en ny ladegård, da den gamle var brændt 1828. Rumfordelingen i nedre stokværk er gennem flere ombygninger helt ændret, men i den hvælvede kælder er de oprindelige skillerum bevaret. At dømme efter disse har stueetagens plan været den for Danmark så typiske renaissanceplan, der genfindes bl. a. på Hollufgaard, med indgangskorridor, hvorfra der er adgang til to store gavlsale og til de mindre værelser bag korridoren. I andet stokværk skal efter traditionen riddersalen have været. Tre store, rigt udskårne dørindfatninger skal i sin tid have haft deres plads her; nu er de anbragt i østfløjens vestibule. Huset havde oprindelig trappetårn med spir, men det blev sløjft i slutningen af 18. århundrede, da kammerherre Poul Rosenørn ombyggede gården. Den lille udbygning på sydsiden skal være af noget senere dato end det øvrige hus.

Den nuværende østfløj, som ligger i vinkel med, men ikke er sammenbygget med sydfløjen, er opført i Ulrik Christian Gyldenløves ejertid, i 1646, som det fremgår af initialer og årstal i jernankre på facaden. Det anselige trappetårn, som oprindelig havde en sandstenstrappe, blev i slutningen af 18. århundrede forhøjet med en bindingsværksbygning med »græsk kuppel«, men denne blev atter fjernet i midten af forrige århundrede, da hele

*Ulriksholm,
madklokke*

hovedbygningen blev istandsat af arkitekt Nebelong. Tårnets sandstensportal og bygningens portal på have-siden er begge indsat i Poul Rosenørns tid.

I 1947 blev Ulriksholm købt af konsul N. J. Hastrup, der i 1968 skænkede hovedbygningen til scleroseforeningen.

Sanderumgaard

Sanderumgaard ligger ikke, som man kunne fristes til at tro, i Sanderum sogn sydvest for Odense, men i Davinde sogn en halv snes kilometer sydøst for denne by.

Hovedbygningen er stor og anselig, men af forholdsvis ny dato, idet den blev opført i 1870–72 af enken efter hofjægermester, kammerherre Christian Andreas Vind. Hendes arkitekt var senere professor Hans Jørgen Holm, oprindelig elev af og medarbejder hos J. D. Herholdt. Avlsbygningerne er ligeledes bygget i 1870'erne.

Mest kendt er Sanderumgaard for sin smukke park; anlægningen af den påbegyndtes 1793 af kronprins Frederik (VI)'s tidligere marskal Johan Bülow. Til en »romantisk have« hørte også små lysthuse, græske urner, mindetavler o. lign., som kunne vække tanker og stemninger i et følsomt sind, hvorfor Bülow lod rejse en halv snes sådanne forskellige pavilloner. To af disse er bevaret, »Tankefuld« og »Sommerlyst«, og andre kendes gennem samtidige billeder. »Tankefuld« er en eremithytte og rummer, som sig hør og bør, kun en enkelt stue, »der til Gengæld var godt garneret med Inskriptioner. Paa Hjørnehylde laa to Dødningehoveder, »det ene af en Fyrste, det andet af en Slave«; Bestemmelsen af dem gav Anledning til lærerige Overvejelser« (Chr. Elling). I hytten var fremlagt en bog, som endnu opbevares på Sanderumgaard, hvori mange af datidens kendte personligheder har nedskrevet digte og tankesprog. »Sommerlyst« er arkitektonisk beslægtet med det fornemste lysthus af denne art, nemlig Liselund på Møen. Det var »saaledes beqvemt indrettet endog til Sommer-

Sanderumgaard, trapperum

ophold for en Familie« og indeholdt en lille sal og to sidekabinetter. I det ene kabinet var ophængt en samling danske landskabsmalerier, så at man også indenørs kunne fornemme naturens umiddelbare nærhed. Af de forsvundne pavilloner kan nævnes »Det norske Hus«, et rundtempel og et »Panstempel« i toscansk stil.

Om det ældre Sanderumgaard, der lå omtrent på samme sted som det nuværende, vides så at sige intet, hvad bygningernes udseende angår. I den nuværende hoved-

Sanderumgaard, herskabsstald

bygningens vestibule er opsat et udskåret løsholt med inskriptionen:

GUD LADE MIG HER SA BIGE OCH BOO
AD IEG KAN HA DEN EVIG ROO
15 IHS 94
IMSG

Den har siddet på den hovedbygning, som Margrete Skovgaard lod opføre i 1594; hun døde ugift i 1615. Den

gamle dame hviler nu i St. Knuds kirke i Odense, hvor hendes farvestrålende ligsten ses i koret.

Fra 1829 indtil vore dage har Sanderumgaard været i slægten Vind's besiddelse. Familien har navnlig gjort gården kendt og vundet offentlig anerkendelse ved de der foretagne værdifulde landøkonomiske forsøg.

Fraugdegaard

Et stykke sydøst for landsbyen Fraugde fører en gammel allé op til Fraugdegaards hovedbygning. Det første man ser af det store, anselige hus er en grundmuret, hvidpudset facade i to etager med en bred trekantgavl over midten, hvor slotsuret sidder. Murfladen er på den underste halvdel riflet med brede, vandrette fuger, på den øverste inddelt af »øreliséner« mellem hvert vinduesfag. Denne facade, der er opført 1769, da Anna Rebekka Widkier, født Pflug, ejede gården, er ejendommeligt nok anbragt som en »skal« over det langt ældre bindingsværkshus og dækker kun dets forside; på bygningens tre øvrige sider er det sorttjærede bindingsværk med rød teglstensudfyldning synlig.

Ser man hovedbygningen fra havesiden, har den derfor en helt anden karakter end fra indkørslen. Omgivet af brede voldgrave rejser sig et af de sjældent forekommende dobbelthuse bestående af to fløje med fælles langside og selvstændige tage, en type der har sin oprindelse i Nederlandene og rimeligvis er nået til Danmark over

Fraugdegaard

Holsten og Sønderjylland. Bygningen er antagelig opført ca. 1588 med Oluf Daa som bygherre. Voldgraven mod syd er delvis tilkastet.

Hovedbygningen giver trods ombygninger og restaureringer et godt billede af det store dobbelthus, som Daa lod rejse. Det høje, grundmurede kælderstokværk er ved en nyere istandsættelse bragt tilbage til sin oprindelige skikkelse. De to øvre stokværk er af bindingsværk; det

Fraugdegaard

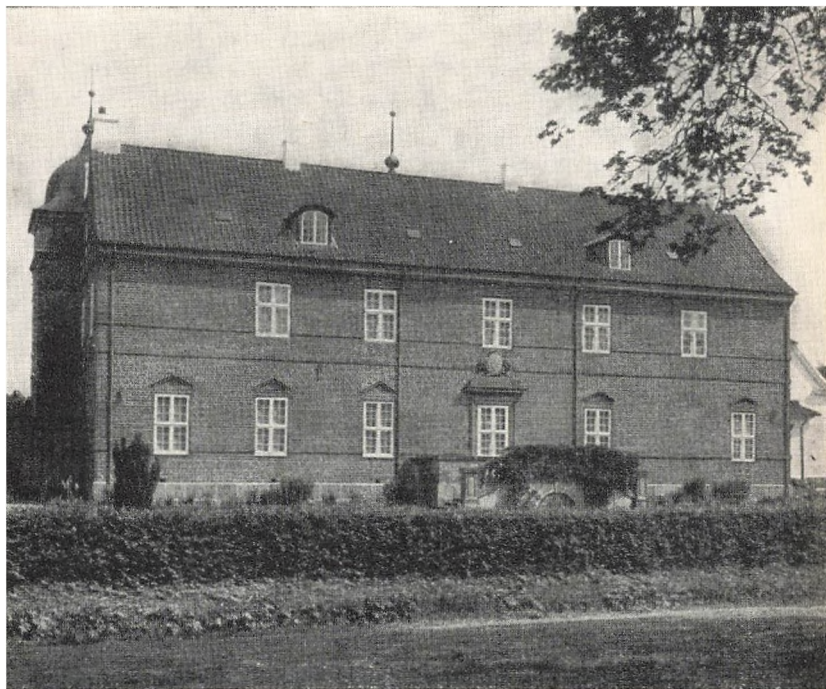
øverste rager et stykke ud over det nedre, således som man almindeligvis brugte det. Facaderne har i nogen grad skiftet karakter, idet man i 18. århundrede gjorde alle vinduerne større, hvilket yderligere medførte, at bindingsværket sine steder måtte sættes om. Ved samme lejlighed nedtog man de oprindelige høje gavle og gjorde tagene afvalmede, således som de nu er det. De største ændringer fandt dog sted til gårdsiden, hvor der, som

allerede omtalt, i 1769 byggedes en grundmuret facade.

Fraugdegaards bygherre, Oluf Daa, og hans slægt besad gården i henved 100 år, men siden har den ofte skiftet ejer. 1671 købtes den af den ansete fynske læge Christoffer Pedersen Balsløv, og dennes svigersøn blev Fraugdegaards mest bekendte ejer; det var salmedigteren, biskop Thomas Kingo. Hans studereværelse påvises endnu i hovedbygningens 2. etage. Kingo døde 1703 og blev bisat i Fraugde kirke.

Da baron Preben Bille Brahe i 1879 købte Fraugdegaard, var huset meget forfaldent, og der var tale om at nedrive det og opføre et nyt; men baronen var så pietetsfuld over for den gamle renæssancegård, at han i stedet for ofrede en meget kostbar og gennemgribende restaurering, der fandt sted i 1882–83. Hans søn, baron Oluf Bille Brahe, har ligeledes foretaget restaureringsarbejder, bl. a. har han lagt røde teglsten på de store tage, således som de havde det før ombygningen i 1880'erne. Hans søn, baron Jørgen Christian Bille Brahe, ejer nu Fraugdegaard.

Der er gratis adgang til parken.

Hollufgaard

Trods den ilde medfart, som Hollufgaard har fået i begyndelsen af forrige århundrede, er den dog stadig en af Danmarks smukkeste renæssancegårde. Bygherren var rigens råd Jørgen Marsvin (fader til Ellen Marsvin, der blev Christian IV's svigermoder). På grund af den lave beliggenhed fik huset ingen kælder. Gårdens nordside

med det ottekantede trappetårn midtfor, prydet foroven med festlige kridtstensbånd og -bosses, og de to kvadratiske hjørnetårne, står praktisk talt endnu, som da Jørgen Marsvin havde afsluttet sit bygningsværk i 1577 og opsat dette årstal i jernankre i husets mur med samt sine og hustruens Karen Gyldenstjernes forbogstaver; et springende marsvin og en stjerne i jern sikrer yderligere mindet om de to ærværdige adelsslægter. Endnu engang signerer han med tilfredshed sit hus, nemlig over portalen, hvor følgende indskrift læses mellem Marsvinernes og Gyldenstjernernes våben: »Det Hus er bygget Anno 1577. Iøren Marsvin.« Betragter vi hovedbygningen fra syd, savner vi nu to høje, smalle udbygninger, de oblige »hemmeligheder« (se side 67), ligesom her også har været et morsomt hængetårn på hvert af husets hjørner; de små tårne løb ned i sandstenskonsoller formede som brystbilleder af mænd i antik dragt. Disse ses på ældre billeder af gården, men blev fjernet i 1829. Samtidig forsvandt de oprindelige dekorative, svejfede renæssancegavle, og gravene blev kastet til med undtagelse af den søndre.

I første stokværk er endnu bevaret den oprindelige ruminddeling med sindrige renæssancehvælvinger.

Den senere byggevirksomhed i 18. århundrede, da Hollufgaard forlængst var gledet den gamle adel af hændes, gjaldt nærmest udenomsværkerne. De nuværende ganske enkle, grundmurede bygninger mod øst og nord er opført i 1830'erne. I tiden efter midten af 18. århundrede tog man sig navnlig af have og park; det sumpede terræn mod øst blev taget under kultur og beplantet med

Hollufgaard hovedbygning med de tre gamle tårne

lange alleer; her findes endnu en anselig sneglebakke opkastet 1760 over en hvælvet kælder med en våbensten over indgangen. År 1768 lod enken efter stiftamtmand Casper Hermann von Heinen opføre det nu gennembrudte smukke trefløjede bindingsværksanlæg med portindkørsel i ladegårdens nordlige del.

I 1821 måtte den sidste ejer af slægten von Heinen skille sig af med Hollufgaard, og den ny ejer var som ovenfor nævnt ikke særlig nænsom over for Jørgen Marsvins gamle bygning; den manglende forståelse delte han imidlertid med de fleste af sine samtidige. Først omkring 1920 blev hovedbygningen istandsat både udvendig og indvendig, ligesom de senere ejere har gjort et stort arbejde for at forbedre avlsbygningerne og forskønne parken. I 1961 blev Hollufgaard solgt til Landbrugsministeriet.

Bramstrup

På et stort voldsted omgivet af gamle grave på tre sider og af Lindved å på den fjerde ligger Bramstrups lille trefløjede hovedbygning tæt op til en lang staldlænge af bindingsværk. Som det fremgår af en stentavle over indgangsdøren, er bygningen opført 1689 af Frederik Gersdorff og hans hustru Margrethe Krag; men den er i begyndelsen af det 19. århundrede blevet stærkt ombygget og har derved fået det empirepræg, der er karakteristisk for den nu.

Bramstrup

I den nordre sidefløjs kælder findes rester af det ældste Bramstrup, et solidt stenhus som Mikkel Brockenhuus lod opføre i begyndelsen af det 16. århundrede, efter at han havde anlagt det voldsted med grave omkring, der den dag i dag er et af landets største. I 1936–38 blev den dejlige bindingsværks-avlsgård, der indtil da havde ligget på voldstedet, nedrevet og erstattet af et moderne anlæg uden for gravene. Ved samme

lejlighed foretoges der omfattende omlægninger af haven; her findes endnu et eksempel på et lysthus i den romantiske stil; det kaldes »Det danske hus«.

Bramstrup har gennem tiderne skiftet ejer mange gange. En enkelt gang bliver gården inddraget i en af danmarkshistoriens mere dramatiske episoder. Da Frederik IV døde på Odense slot den 12. oktober 1730, befalede den ny konge, Christian VI, sin stedmoder, dronning Anna Sophie, at forlade de kongelige gemakker. Hun blev straks efter ført til Bramstrup. Som bekendt forvistes hun senere til sin fædrene gård Clausholm, hvor hun boede til sin død.

I 1848 købtes Bramstrup af den senere etatsråd Niels Hellfach Langkilde, og godset er siden gået i arv fra far til søn i denne slægt.

Søbysøgaard

Det er gået Søbysøgaard som flere andre af landets hergårde, den er ikke længere i privat eje, men er i 1931 overtaget af staten, der anvender den som ungdomsfængsel.

Bygningen er i 1931 blevet restaureret, hvorved de mange takkede gavle, der hovedsagelig stammede fra midten af forrige århundrede, er fjernet og erstattet af afvalmede tage, medens murene, der før var hvide, nu er gulkalkede.

Gennem en port i en af avlsbygningerne, opført efter

Søbysøgaard

en brand i 1910, kommer man til Søbysøgaards hovedbygning, der består af et trefløjet anlæg, som er åbent mod syd.

Nordfløjen er den ældste; den er opført 1641 for Hans Lindenov og var oprindeligt et selvstændigt hus med høje svungne gavle i renæssancestil; måske var murenes rødbrændte sten synlige. På sydsiden af fløjen har der været et rundt trappetårn med indgangsdør, og over denne sad der en sandstenstavle med årstallet

Søbysøgaard

1641 og bygherren Hans Lindenovs og hans to hustruers våbener; siden 1835 har denne tavle siddet i vestfløjens gavl. På havesiden er endnu bevaret to fir-kantede udbygninger med svungne gavle fra husets ældste tid. Ved ombygninger både i det 18. og 19. århundrede forsvandt ikke blot den gamle riddersal, der lå i andet stokværk, men alle de oprindelige rum er helt ødelagt, og i begyndelsen af det 19. århundrede, da

Søren Hillerup ejede gården, blev renæssancegavlene og tårnet nedrevet.

Den østlige fløj er opført omkring 1710; den nordlige del af denne fløj er i to etager i højde med hovedhuset, den sydlige del er kun i én etage. Murene har oprindelig stået røde, og fløjen har haft takkede gavle. Også her er der sket store ombygninger i det indre i årenes løb.

Fløjen mod vest er bygget 1768 med Axel Rosenkrantz som bygherre; den havde afvalmet tag omtrent som nu og hvidkalkede mure. Over indgangsdøren sad oprindelig en stentavle med Axel Rosenkrantz's og hans hustru Sophie Bille's navnetræk; den er nu anbragt over nordfløjens hoveddør. Det store firkantede tårn med spir er først bygget i midten af forrige århundrede.

Oprindelig var hovedbygningen omgivet af brede voldgrave; men de blev delvis tilkastede i begyndelsen af det 19. århundrede.

Før Hans Lindenov opførte sit hus i 1641, lå der en vistnok firfløjet bygning af bindingsværk med adgang fra syd ad en vindelbro over voldgraven. Dette anlæg menes at være opført af kansleren Axel Urne engang i det 16. århundrede; men af disse bygninger er nu intet tilbage.

Hofmansgave

Den smukke og idylliske lille herregård Hofmansgave er opført 1784 og de nærmest følgende år formodentlig efter tegning af arkitekten J. C. Seyffert. Bygherren var konferentsråd Niels de Hofman, der i 1784 oprettede et stamhus af godset Bøttigersholm, som han gav

navnet Hofmansgave. Hovedbygningen, af grundmur med pudsede facader, er i rokokostil til trods for at rokokoen på dette tidspunkt de fleste steder i Danmark var afløst af klassicismen. Det usymmetriske ladegårdsanlæg med pragtfulde bindingsværkslænger er for en stor dels vedkommende fra samme tid som hovedbygningen; en af længerne bærer en indskriftstavle med årstallet 1784.

Før den nuværende hovedbygning blev opført, lå der omtrent på samme sted et ældre hus bygget 1588 af Frederik Quitzow og hans hustru Pernille Rud; de kaldte gården Quitzowsholm.

Gården har i ældre tid ofte skiftet både ejer og navn. I slutningen af det 17. århundrede, da Rosenkrantzterne var besiddere, hed den Roseneje, og omkr. 1718 fik den navnet Bøttigersholm, der som nævnt 1784 afløstes af det nuværende. Fra 1783 til 1951 har gården været i slægten Hofman Bangs eje, men overgik derefter til en selvejende institution ved navn »Stiftelsen Hofmansgave«, der skal virke som planteforædlingsinstitut samt dyre- og plantereservat. Den sidste ejers ugifte søstre bebor stadig hovedbygningen. I den smukke have, der rummer mange sjældne træer, findes et lille stråtækt lysthus kaldet Norske Hus. Det blev i slutningen af 18. århundrede skænket Hofmangaves ejer af den norske godsejer Jacob Aal, der lod det transportere fra Norge til Danmark.

Egebjerggaard

Tæt ved Kattegat i Fruerlund på Agernæs ligger Egebjerggaard. Hovedbygningen er opført 1830 af arkitekt J. P. Jacobsen i klassicerende stil. Bygherren var greve Gregers Chr. F. Petersdorff, der døde 1839. Hans søn, grev Chr. Alexander Petersdorff, lod bygningen restaurere i 1879. Siden 1963 har godset tilhørt fabrikant

Mads Eg Damgaard, der har underkastet hovedbygningen en gennemgribende modernisering.

Det ældste Egebjerg skal have ligget i det sydlige hjørne af Storskoven, hvor der endnu findes gamle murbrokker; men disse bygninger blev ødelagt og afbrændt under svenskekrigene i midten af 17. århundrede. Da godset i 1660'erne fik hovedgårdsfrihed ændredes dets navn til Einsidelsborg, idet ejeren Henrik Podebusk opkaldte gården efter sin moder friherreinde Sidonia Maria von Einsidel, der stammede fra Sachsen. 1931 fik gården sit gamle navn Egebjerggaard tilbage. Antagelig har Henrik Podebusk opført en ny hovedbygning, men herom vides intet med sikkerhed. Det hus, der i 1830 veg pladsen for den nuværende bygning, beskrives som gammelt og faldefærdigt; det bestod af 28 fag i én etage med en sidefløj på 17 fag, altså et vinkelbygget anlæg, utvivlsomt af bindingsværk.

Kjørup

Kjørups maleriske hovedbygning er helt omgivet af voldgrave, og uden for disse ligger en smuk park ligeledes omsluttet af grave. Bygningen består af tre fløje opført på forskellig tid. Ældst er hovedhuset, som Mouritz Podebusk har ladet bygge, formentlig omkring 1590. Det har endnu bevaret sine renæssancegavle –

»vælske gavle«, som samtiden kaldte dem – med svungne afdækninger og vandrette bånd, der er særlig almindelige i den fynske renæssance. Inden sin død i 1593 byggede Mouritz Podebusk også en ny kirke tæt ved sin gård. Kirken, som var en af Fyns største, blev nedrevet i slutningen af det 18. århundrede, da den truede med at styrte sammen. Gravhvælvingerne blev dog stående, og først adskillige år efter førtes de jordiske levninger af slægten Podebusk's medlemmer til stamgodset på Rygen. Ruinerne af kirken ses endnu nordvest for Kjørup gård.

I mere end 300 år var Kjørup og nabogården Egebjerggaard (fra 1660'erne kaldet Einsidelsborg, se side 55) i slægten Podebusk's eje, men i 1780'erne solgtes begge gårde til grev Joachim Godske Moltke, der senere arvede Bregentved. I begyndelsen af 19. århundrede gik de to godser i arv til Chr. Alexander von Petersdorff, hvis efterkommere besad dem til 1929. Nu ejes Kjørup af godsejer I. S. Jørgensen.

Dallund

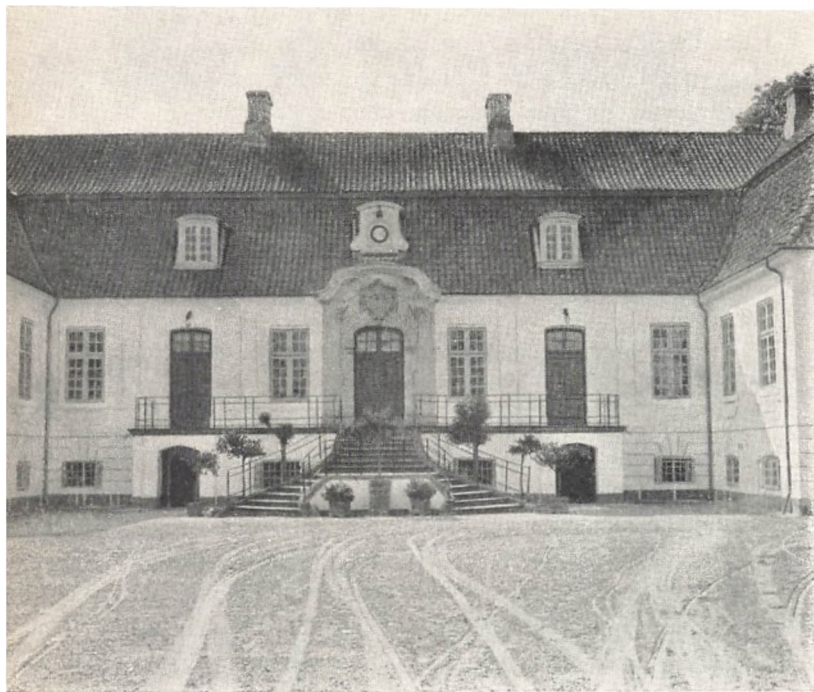
De ældste dele af den nuværende hovedbygning er sen-gotiske; de stammer fra den gård, som Gert Bryske i første halvdel af det 16. århundrede lod opføre på et nyanlagt voldsted, der havde grave på tre sider. Gården var et vinkelanlæg med to fløje i nord og øst og med spærrmur mod vest, muligvis også mod syd. Af

disse bygninger er nordfløjen og den vestre spærremur med det lille tårn mod syd bevaret, men i stærkt ombygget skikkelse. Muren er i to stokværk med vægtergang foroven og nederst nicher med skydeskår.

Det ottekantede trappetårn i gården ved nordfløjen er opført 1634 af Eiler Høeg og hans hustru Else Krabbe; ægtefællernes våben ses over indgangsdøren i tårnet. Under disse er senere anbragt Blixen-Finecke's og hans hustru Sophie Anckarcrona's våben samt årstallet 1849.

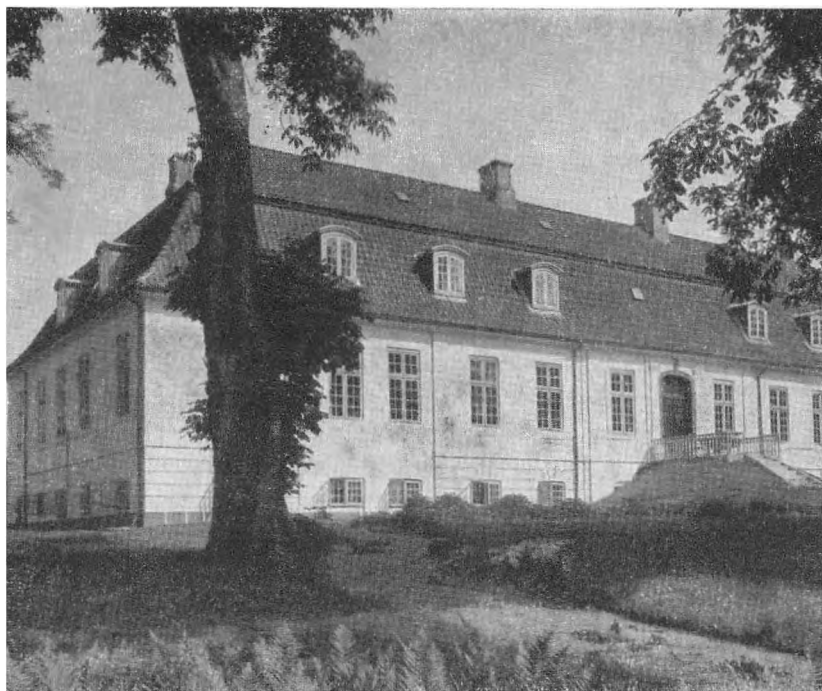
I 1719 blev Dallund købt af oberst Günter Didrik von Finecke. Han lod hovedbygningens østfløj, der på det tidspunkt var meget forfalden, delvis nedrive og opføre på ny 1723; den bærer endnu hans og hustruen Clara Levetzau's våben. Samtidig blev også de gamle voldgrave fyldt op.

Baron C. Fr. A. B. Blixen-Finecke, der arvede Dallund 1829 og som anden gang var gift med prinsesse Augusta af Hessen-Kassel, en søster til Christian IX's dronning, lod hovedbygningen istandsætte og tilbyggede bl. a. de to fløje mod øst. I 1925 købte apoteker Poul Helweg Mikkelsen hovedbygningen og parken, som blev indrettet til rekreationshjem, der nu er overtaget af Centralforeningen af Sygekasser i Odense Amt.

Margaard

Den fornemme hovedbygning på Margaard, opført 1745, repræsenterer de nye idealer i bygningskunsten ved begyndelsen af rokokotiden. Forbilledet må søges i Frankrig, hvor man i slutningen af 1730'erne havde skabt en herregårdstype i retning af et idyllisk, komfortabelt indrettet landsted til afløsning af barokkens slotsagtige

Margaard

anlæg. Margaards byherre general Carl Gustav Grüner var i 1725 blevet ejer af gården ved sit ægteskab med Margrethe Due. Generalens arkitekt var Johann Gottfried Rosenberg, der senere fik en rig virksomhed både i København og på mange af landets herregårde.

Over hovedbygningens indgangsportal ses byherrens og hans hustrus våbener. Gennem døren træder man umiddelbart ind i en stor sal, som går gennem bygningen i hele dens dybde. Det er i øvrigt bemærkel-

sesværdigt, at rumfordelingen i hele huset er den oprindelige. Overalt findes gamle fine møbler og malerier anskaffet til Margaard gennem mange slægtled.

Den bindingsværksbygning, der havde måttet vige pladsen for generalens nye landhus, var meget forfalden, allerede da han overtog den ved sit giftemål i 1725, og da den tilmed stod på »falsk« grund, idet den var opført over en opfyldt voldgrav (som havde adskilt borggård og ladegård), er det ikke mærkeligt, at Grüner efter nogen overvejelse opgav at restaurere den forhåndenværende hovedbygning og foretrak at begynde på bar bund. Bindingsværksgårdens udseende kendes fra en akvarel fra 1744, som viser huset og parken i den forskønnede skikkelse, Grüner havde tiltænkt det ældre anlæg, før han definitivt forlod restaureringsplanerne. På dette billede ses en én-etages længe på 28 fag med en trefags gavlkvist, og øst herfor avlsbygningerne med de store tage; den gamle ladegård, som Grüner lod istandgøre, lå hvor plænerne nu breder sig.

I øvrigt havde den omtalte hovedbygning i bindingsværk ikke stået særlig længe, idet den var opført for den velhavende Odense-borgmester Jens Christensen Schouboe, som erhvervede ejendommen i 1694; han havde nedbrudt Margaards gamle, forfaldne, grundmurede hovedbygning, som antagelig lå der, hvor det nuværende hus blev opført i 1745. Generalen flyttede altså faktisk Margaard tilbage til sin gamle plads.

General Grüner og Margrethe Due havde ingen børn sammen, hvorfor Margaard blev overtaget af en af generalens tre døtre af første ægteskab; hun var gift med oberst Christian Schøller, og en af deres efterkommere besidder gården den dag i dag.

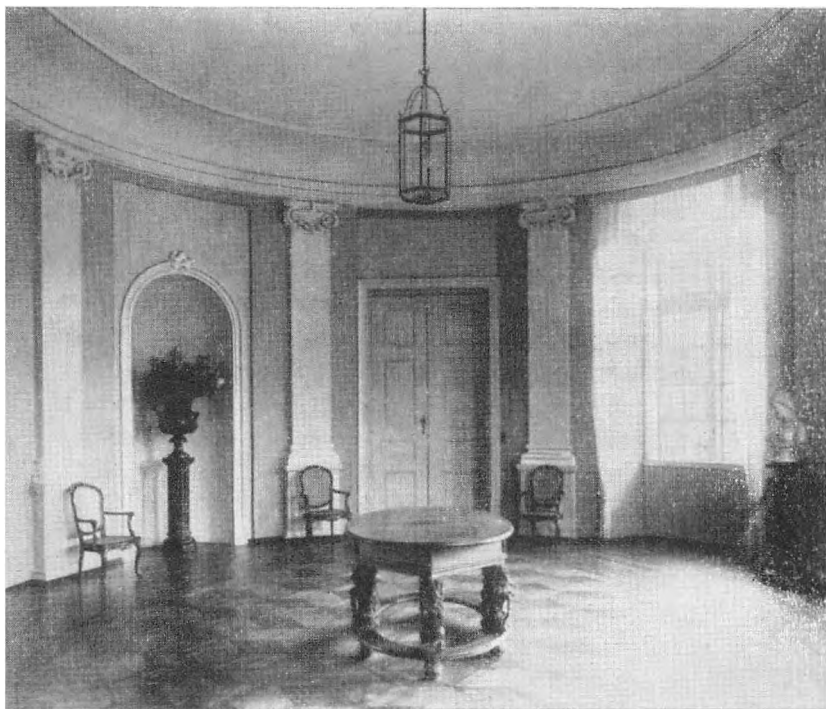
Langesø

I et dejligt landskab ligger Langesø's fornemme og stilfulde hovedbygning omgivet af en stor og meget smuk park; de grønne plæner strækker sig helt ned til bredden af den idylliske sø, der har givet gården navn. En gammel lindeallé fører op til hovedindgangen i det strengt symmetriske anlæg, der består af en hovedfløj

Langesø

og to lavere sidefløje. Bygningerne, der fuldførtes omkring 1775, er i Louis XVI stil med enkelte rokoko-reminiscenser, f. eks. i de profilerede vinduesindfatninger og i den indre udsmykning, bl. a. den store hovedtrappe af egetræ. Langesø's bygherre, geheimeråd A. C. Holsten har over hovedøren anbragt sit navn og årstallet 1775 samt det uegennyttige motto: »For Efterkommerne og ikke for mig.« På hver side af hovedindgangen på gårdsiden ses hans og hans hustru Adelheid Bene-

Langesø, vestibule

dicte Rantzau's våben omgivet af Louis XVI ranker. Geheimeråd Holsten har til projekteringen og opførelsen af Langesø benyttet ikke færre end tre arkitekter, så gårdens kunstneriske tilblivelse er temmelig indviklet. Det oprindelige udkast i rokokostil er givet af den fra Plön indvandrede G. D. Tschierschcke. Imidlertid lod bygherren den kendte arkitekt G. E. Rosenberg ændre tegningerne, så de kom mere i overensstemmelse med tidens klassicistiske idealer. Under opførel-

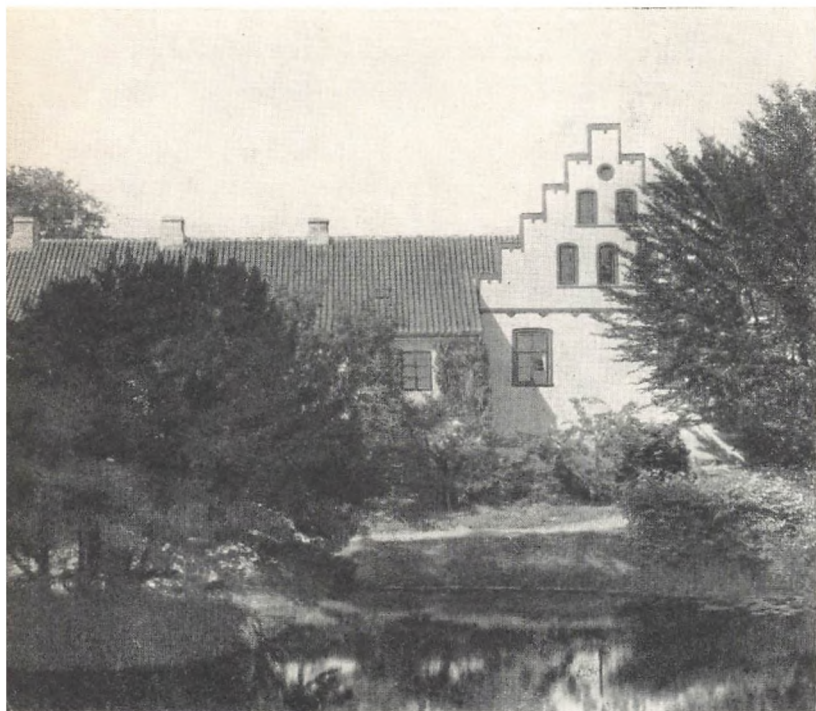
sen, der vistnok skete under ledelse af den førstnævnte arkitekt Tschierschcke, ombestemte man sig imidlertid igen og genindførte adskillige rokokotræk, f. eks. den svungne afdækning på balkonvinduet i midtrisalitten. Af arkiverne fremgår, at en tredje arkitekt, Hans Næss, har deltaget i arbejdet, uden at han dog har sat sig større spor.

Af hovedbygningens mange velbevarede rum, der alle er store og lyse, er den ovale vestibule med slanke pilastre og fint tegnede nicher et af de smukkeste. Også havestuen, hvis vægge er inddelt i felter og dekoreret med modelerede rosetter og guirlander, er et fornemt rum. Praktisk talt alt inventaret er gammelt på stedet, anskaffet af Langesø's ejere gennem tiderne. Hovedparten af det stammer fra Empiretiden.

På Langesø findes en gammel indskriftsten med en latinsk tekst, der i oversættelse lyder: »I det Herrens år 1554 lod Anthonius Bryske mig gøre, på den tid da han var Danmarks Riges kansler, i hans alders 54de år«. Desuden ses Bryskes fædrene og mødrene våben. Denne stentavle har oprindeligt haft sin plads over indgangsdøren til en meget stor og anselig hovedbygning, som Anthonius Bryske opførte 1554. Tidligere vidste man praktisk talt intet om denne bygnings udseende og beliggenhed, men omfattende udgravninger i 1943 og 44 har bragt klarhed over problemerne. Hovedfløjen har ligget nord-øst for den nuværende, parallelt med søens bred; vandet har nået helt ind til bygningens fod. Det rektangulære hus, der var opført af røde munkesten på granitsokkel, har haft to ottekantede hjørnetårne ud mod søen og et firkantet trappetårn med indgangsdør til gårdsiden. Desuden har der på søsiden været en, må-

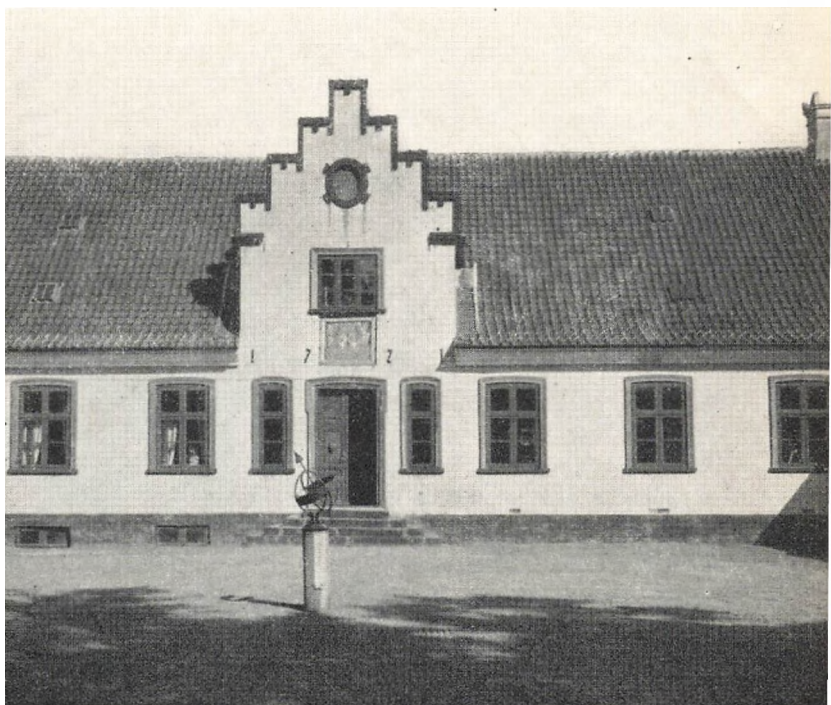
ske to, »hemmeligheder« (datidens form for WC) bestående af murede skakter med udløb i søen. Anthonius Bryskes gård fra 1554 har tilhørt samme plantype som Egeskov, Borreby og Nakkebølle, der alle er opført i 1550'erne, og Langesø's arkitektoniske udsmykning og hele forsvarsindretning har sikkert også sluttet sig nær til de nævnte gårdes. Over for den lange hovedfløj har der ligget en økonomibygning, som ligeledes er opført af Anthonius Bryske; rester af bl. a. en rund bageovn er kommet til syne ved de sidste udgravninger. Denne fløj eksisterede til 1770'erne, da den blev revet ned for at give plads til det nuværende Langesø. Bryskes hovedhus er tilsyneladende blevet brudt ned allerede i sidste halvdel af det 17. århundrede, antagelig fordi fundamentet var blevet undermineret i den side, der vendte ud til søen og derfor ikke kunne bære de tykke mure; kun det nordvestre tårn blev stående og byggedes sammen med en ny, mindre hovedbygning af bindingsværk, der lå vinkelret på den gamle. Dette hus måtte ligesom Bryskes økonomifløj vige pladsen for geheimeråd Holstens store smukke Louis XVI bygning, der nu i henved 200 år har været hovedsæde for hans efterkommere.

Der er adgang til parken fra kl. 9–20 mod entré. Om foråret stor blomsterløgpark.

Elvedgaard

Over Elvedgaards hovedindgang står årstallet 1721 med store håndmedede tal, og over døren er indmuret en stentavle med følgende tekst: »An. 1721 har Obriste Ulrich Friderich von Bruggemann und seine libe Frau Anna v. Stochflet dises Haus fon Grunde gebaut«; desuden ses de to ægtefællers våbenskjolde. Hovedfløjen

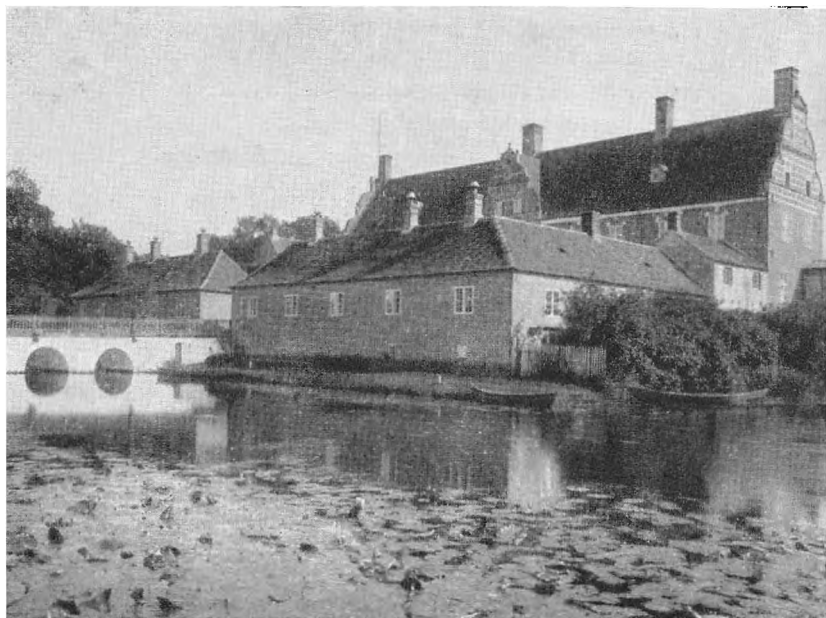
Elvedgaard

står nogenlunde uforandret fra denne tid, men de takkede gavle og kviste stammer fra en ombygning i 1860'erne, da gotisk bygningsstil var meget på mode. De to grundmurede sidefløje er ligeledes fra 1860'erne; før dem stod der to bindingsværkslænger opført i 1721 samtidig med hovedfløjen. Indtil midten af forrige århundrede fandtes desuden to firkantede tårne for enden af de lave sidefløje. Antagelig har de i gammel tid været brugt som forsvarstårne for vindebroen, der førte

over voldgraven; endnu i Brüggemanns tid fandtes vindebroen, men den næste ejer fjernede den og tilkastede den del af voldgraven, der stødte op til gårdsiden; på de tre andre sider af hovedbygningen er de gamle voldgrave bevaret.

Den første af Elvedgaards ejere, man kender, er Hartvig Heest, der 1436 skriver sig »af Ølwedæ«. I sidste del af det 16. århundrede tilhørte Elvedgaard to brødre af den rige slægt Brahe, af hvilke den ene opdrog sin brodersøn, astronomen Tyge Brahe i sit hus. Den anden broder havde en søn, Axel Brahe, som arvede godset. Denne skal i 1590 have ombygget Elvedgaard, hvor også hans farmoder allerede i 1532 havde foretaget byggearbejder, men om disse bygningers udseende ved man intet udover, at hovedfløjen lå mod syd. I Vævlunge kirke ikke langt fra Elvedgaard findes en ejendommelig ligsten, som den ovennævnte Axel Brahe i 1591 lod udføre; på stenen er han selv og hans to hustruer, Mette Goye og Kirsten Hardenberg, gengivet som skeletter i liglagen.

Det nuværende Elvedgaards bygherre, oberst Brüggemann, er allerede nævnt; af de øvrige ejere skal her kun omtales den kendte historiker L. S. Vedel Simonsen, der 1832 arvede gården efter sin fader. Ved indkørslen til Elvedgaard er i 1918 rejst en stor sten til minde om ham. Han forsynede bl. a. haven med et tempel og adskillige mindestøtter af træ, til hvilke han selv havde forfattet indskrifter på vers; de er nu alle forsvundet. Han døde barnløs i 1858, og Elvedgaard gik i arv til hans slægtning Julius Wedel Heinen, hvis familie siden har ejet den.

Gyldensteen

Gyldensteens hovedbygning ligger på et gammelt voldsted omgivet af usædvanlig brede grave. Hovedfløjen er et stort og anseligt renæssancehus opført 1640 af rigsråd Gregers Krabbe til Thorstedlund. Han var bl. a. lensmand på Hindsgavl og en tid statholder i Norge. I det ydre er hans hus stort set uforandret. Gregers Krabbes gård er typisk for den nordiske renæssances sidste periode, da det fortifikatoriske præg i bygningernes

ydre er ved at forsvinde. Gyldensteen har f. eks. ingen forsvarstårne. Murene, der er af røde sten, hviler på et fundament af hugget granit, og kælderens mange hvælvinger bæres af svære granitpiller.

I det indre er den oprindelige rumfordeling ganske ændret ved ombygninger bl. a. i det 18. århundrede. Også i 1870'erne og i dette århundrede er der foretaget store forandringer i bygningens interiører.

De lave sidefløje mod øst, vest og nord er alle opført i det 18. århundrede. Fra Gregers Krabbes tid stammede den smukke renæssance-ladegård med store stråtede tage, der desværre nedbrændte 1960.

Gården hed oprindelig Enggaard. Sit nuværende navn fik den i 1720, da grev J. H. Gyldensteen fik sine gods ophøjede til et grevskab under navnet Gyldensteen. En af hans efterkommere, Carl-Johan greve Bernstorff, er nu ejer af Gyldensteen.

Harridslevgaard

Den store, smukke hovedfløj, der ligger mod øst, og den korte sidefløj mod nord er begge opført 1606, da rigsråd Breide Rantzau til Rantzausholm ejede gården. Den lave portbygning er fra en lidt senere periode, og sydfløjen er delvis moderne. Om de to fløje, der oprindeligt har lukket borggården mod syd og vest, ved man

intet; men de har efter al sandsynlighed været lave. Både på hovedhuset og nordfløjen er de oprindelige renæssancegavle og -kviste bevaret med elegant svungne sandstensdekorationer i nederlandsk stil. Vinduerne er derimod ikke de originale, de stammer fra en ombygning i 1753 foretaget af den daværende ejer Christiane Hagedorn, der indvendig i huset ændrede så meget, at renæssancepræget her helt forsvandt; kun nogle sandstenskaminer er bevaret fra bygningens ældste tid. Hist og her i murværket ses spor af de oprindelige vinduers flade buestik. På havesiden findes endnu murede »hemmeligheder« med svungne gavle, og op ad hovedfløjens sydgavl er anbragt en lille bageovn med afvalmet tegltag. I mange generationer har Harridslevgaard stået hvidkalket; men på renæssancetiden var den rød.

Portfløjens sandstensportal er sammensat af forskellige dele, der tidligere har siddet andre steder; man ser bl. a. Breide Rantzau's og hans tre hustruers våben. I vejrfløjen på det ottekantede trappetårn ses navnetræk tilhørende to af gårdens senere ejere, nemlig oberstløjtnant Hagedorn og hans hustru samt årstallet 1719.

Siden 1829 har Harridslevgaard haft samme ejere som Gyldensteen, men 1963 frasolgtes hovedbygningen til direktør Frank Nicolajsen, der har ladet en restaurering foretage bl. a. med henblik på at genskabe de oprindelige renæssancerum.

Kærsgaard

Den nuværende hovedbygning er opført i årene 1815–17, altså på det tidspunkt da C. F. Hansen var Danmarks toneangivende arkitekt; men selv om enkelte træk ved Kærsgaard må skyldes indflydelse fra hans stil, er grundlaget i bygningen den Jardinske klassicisme, vi

kender så godt fra de fynske herregårde fra slutningen af 18. århundrede.

Hvem der har været arkitekt for Kærsgaard vides ikke. Bygherren var Anders Claus Wedel, der i 1807 havde arvet godset; han blev senere adopteret af kammerherre Heinen til Fraugdegaard og i 1826 adlet under navnet Wedel Heinen. For at skaffe plads til sin ny hovedbygning lod han de bygninger nedrive, som var opført i 16., 17. og begyndelsen af 18. århundrede; en beskrivelse fra 1806 fortæller om det gamle »Herresæde med antikke Bygninger, hvis takkede Gavle ere som de paa Kirketaarnene«; det var dels en bindingsværksfløj opført 1569 af Steen Knudsen Bille samt to grundmurede fløje bygget 1657 af Steen Eriksen Bille. Fra disse bygninger stammer en sten med Steen Eriksen Billes og hustru Birgitte Kruses våben, der sidder indmuret i det nuværende Kærsgaard. Indsat her er endnu en stentavle med de Billers og Trollers våben og overskriften: S. Erich Billes – Anna Trolle. Denne sidste tavle har sidet på en fjerde fløj, af bindingsværk, opført 1714 af Anna Trolle.

Kærsgaard har ofte skiftet ejer, sidst i 1963, da godsejer Christoffer Henri Hage købte gården.

Erholm

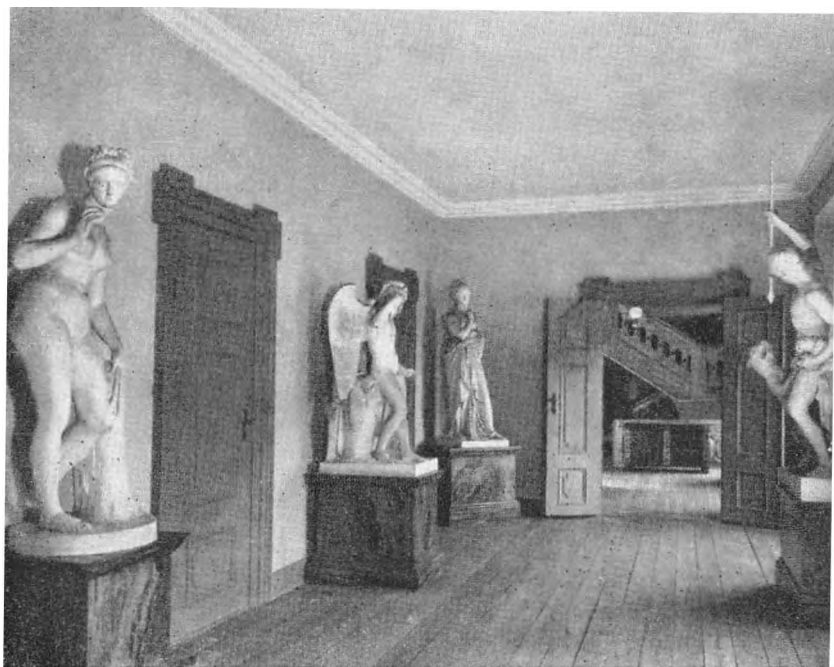
Erholms hovedbygning er ikke ret gammel; den er opført i årene 1850–54 med J. D. Herholt som arkitekt. Stilen er en blanding af gotik og renæssance; særlig iøjnefaldende er de mange takkede gavle. Til trods for at bygningen ligger meget højt i terrænet, er den opført på 1200 nedrammede pæle, der hver er 5 alen lange. Murene er af røde, hjemmebrændte sten. Trappetår-

net på gårdsiden er yngre end den øvrige del af huset; det er tilbygget i dette århundrede. Den meget store og smukke park er anlagt i 1850'erne.

Erholm blev først et stort og anseligt gods i det 18. århundrede. Navnlig ejeren Hans Simonsen, der døde som konferensråd 1768, forøgede jordene meget betydeligt; han foretog desuden store ombygninger af den daværende hovedbygning, der lå et stykke fra den nuværende, helt ud til landevejen mellem Assens og Bogense. Dens udseende kendes kun gennem gamle afbildninger, der viser en lav trefløjet en-etages gård af bindingsværk, der stødte op til en stråtækt ladegård.

Hans Simonsen, der var ugift og barnløs, havde i sit testamente bestemt, at Erholm skulle tilfalde Lorenz Christian Ernst de Cederfeld på den betingelse, at han ægtede en datter af Simonsens brodersøn. Denne testamentariske bestemmelse, der ikke virkede som noget særlig usædvanligt på samtidens mennesker, blev også opfyldt, og lige indtil den dag i dag har efterkommerne under navnet Cederfeld de Simonsen været ejere af Erholm.

I hovedbygningen findes mange gamle møbler, bl. a. en del fra Augustenborg slot, og blandt malerierne er adskillige kongeportrætter.

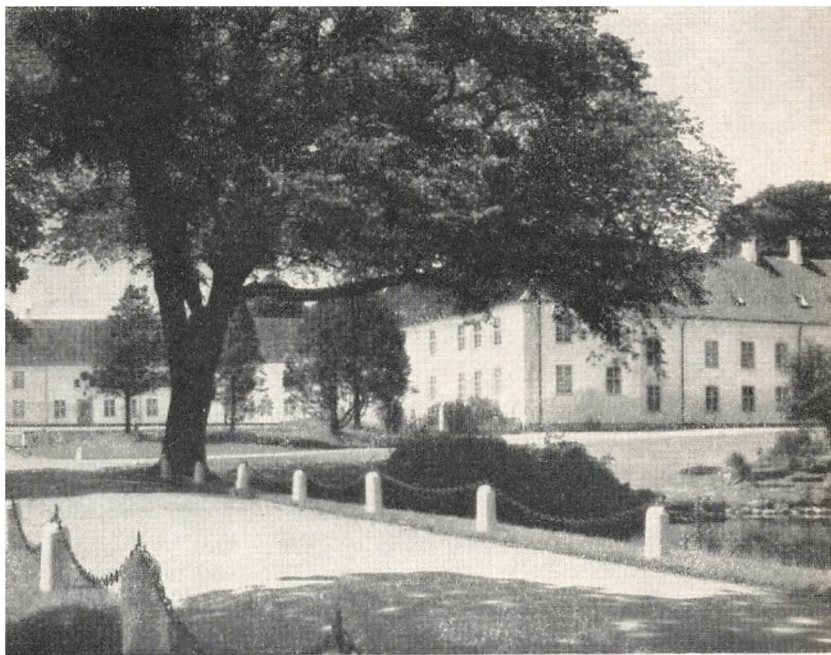

Brahesborg

Hen over Brahesborgs facade er med store jernankre skrevet: 1656 – Jørgen Brahe – Anna Gyldenstjerne, og indskriftstavlen over døren beretter, at gården er opført af dette ægtepar fra 1638–56. De meget brede voldgrave stammer også fra denne tid. I årenes løb er hovedbygningen imidlertid både udvendig og indvendig blevet stærkt ombygget.

Oprindelig var huset forsynet med tre tårne og forsirede gavle, men disse blev fjernet ved en gennemgribende ombygning i 1756, da Chr. Rantzau og Eleonore Hedevig Plessen ejede Brahesborg. Deres forbogstaver og årstallet 1756 ses på gårdsidens frontespice, som de har ladet opføre. Også på hovedbygningens inventar ofrede grev Rantzau store summer, men i hans sidste år gik det meget tilbage med godsets økonomi, og 1822 måtte den daværende ejer Chr. Adolf Rantzau forlade Brahesborg. Indboet spredtes ved auktion, og bygningerne forfaldt mere og mere. Til sidst morede ungdommen fra Assens sig med at kaste sten efter de få tilbageblevne ruder og skyde med flitsbue ind på kongebillederne i den store sal.

1828 købte generalfiskal Fr. Wilhelm Treschow gården; han bragte med stor dygtighed alt på fode igen. Hovedbygningen blev grundigt restaureret, og der blev anlagt en stor og smuk park. Gennem årene har familien Treschow erhvervet adskilligt af det inventar, som i sin tid blev solgt på den Rantzauske auktion, og suppleret det med kunstværker af bl. a. Thorvaldsen. Brahesborgs nuværende ejer er godsejer Ivar Cederfeld de Simonsen.

Wedellsborg

Wedellsborg – eller som gården oprindelig hed: Iversnæs – har en interessant, men temmelig indviklet bygningshistorie. De ældste dele findes i den lange midterfløj, som går i retning øst-vest. Her ses både på nord- og sydsiden et knæk i murfladerne, og på dette sted er bevaret nederste parti af en omtrent kvadratisk bygning opført af store mursten i middelalderlig murteknik.

Dette har været kælderstokværket i et forsvarstårn, en såkaldt »barfred«, fra begyndelsen af 14. århundrede. Et kort stykke vest herfor opførte Henrik Knudsøn Gyldenstjerne omkring år 1500 et solidt hus med svære mure i to stokværk og med kamtakkede gavle, af den type, som man har kaldt »det beboelige tårnhus«, og som bedst kendes fra Glimmingehus i Skåne. I første halvdel af 16. århundrede byggedes i fortsættelse af den gamle barfred en længe mod øst, og vinkelret på denne fortsattes i sidste del af århundredet med en lang, smal fløj i to stokværk og et øvre lavt halvstokværk; dens vestre facade er delt af pilastre og foroven smykket med en rundbuefrise.

Sit nuværende navn fik godset, da det i slutningen af 17. århundrede erhvervedes af rigsfriherre Wilhelm Friedrich von Wedell gennem ægteskab med en datter af Christian IV's svigersøn Hannibal Sehested. Han var en dygtig, men meget despotisk herre, så kongen selv måtte skride ind over for hans overgreb mod egnens befolkning. Endog sine børn og arvinger lå han i voldsom strid med. Grev Wedell udfoldede en rig byggevirkksomhed på Wedellsborg. Han lod således opføre et smukt porthus i forsinket renæssancestil, og inden sin død i 1706 fik han ændret selve hovedbygningen, så den kom i overensstemmelse med barokkens smag. Mellem det gamle tårn og Henrik Knudsøn Gyldenstjernes stenhus opførtes en forbindelsesbygning, så hele den øst-vest rettede fløj blev sammenhængende. Alle bygninger fik afvalmede tage og store vinduer. I vestre del af det gamle stenhus indrettedes et slotskapel, og den østre ende blev gennembrudt til en port, der dog senere atter er tilmuret.

Wedellsborg, dagligstue

Familien Wedell kæmpede i hele det 18. århundrede med meget store økonomiske vanskeligheder, og først ved århundredets slutning, da landbrugsreformerne her blev gennemført med stor indsigt og dygtighed, blev der råd til at gøre noget ved bygningerne. Det var ved denne lejlighed, at den nævnte portgennembrydning blev lukket. Vinkelret på hovedhusets vestende, i retning sydefter, opførtes en lang staldlænge, som i 1920-

erne er blevet forøget med en etage og omdannet til beboelse. I 1886, da grev Bendt Wedell havde overtaget det gamle gods, opførtes en ny avlsgård, og selve slottet undergik en gennemgribende restaurering. Samtidig opførtes dobbelttrappen til havesiden og et trappetårn i hjørnet mellem de to fløje. Også de mange gårde og huse på bøndergodset blev istandsat eller nybygget. Wedellsborg, der stadig er i slægten Wedells eje, rummer et usædvanlig rigt indbo.

Der er gratis adgang til den store, smukke park.

I Husby kirke findes et prægtigt udstyret gravkapel tilhørende slægten Wedell.

Hindsgavl

Den enkle, fornemme hovedbygning, som nu tilhører foreningen »Norden«, er opført 1784 af kammerherre Christian Holger Adeler og har i det ydre praktisk talt ikke skiftet udseende siden da. Man formoder, at en af Jardin's elever, Hans Næss, har givet det oprindelige udkast til anlægget, men at selve opførelsen er forestået af en lokal murermester Jens Jensen, hvis navn tilligemed årstallet 1784 står indhugget i en bygningssten; han har, såvidt man kan se, ændret arkitektens tegninger en del efter sin egen smag. Huset er i typisk klassicisme beslægtet, også hvad ruminddelingen angår, med Frederiksgave, Langesø og Krengerup. Set fra gårdsiden domineres facaden af midtrisalitten med trekantgavlen

Hindsgavl

og de fire, brede, lyse pilastre, som virker karakterfuldt på baggrund af de røde mursten. Enderisalitterne er vokset ud til korte sidefløje.

Hvordan Hindsgavls bygninger har set ud i 18. århundrede før 1784 vides ikke. Det ældste Hindsgavl, som blev jævnet med jorden omkring år 1700, lå, som det nedenfor skal omtales, andetsteds.

Nogle få skridt nordvest for det nuværende Hindsgavl falder terrænet brat ned mod et lavt, sumpet engdrag, der i en stor bue mod øst er indrammet af stejle

skrænter, medens det i vest går ud til Lillebælt. Her, lige ved vandet, hæver sig en isoleret, stor bank, på hvis flade top det gamle Hindsgavl har ligget. Grunden til at man i 13. århundrede, da vi første gang hører om borgen, har valgt netop dette sted til et befæstet slot, er vel dels de gode naturlige forsvarsmuligheder, dels at man herfra havde overblik over Kolding fjord og dens udmunding i Lillebælt og her kunne etablere en meget effektiv bevogtning af det vigtige gennemsejlingsfarvand.

Borgen var krongods, og siden Valdemar Atterdags tid har adskillige betydelige danske adelsmænd været forlenet med Hindsgavl. Under svenskekrigene i midten af 17. århundrede blev slottet delvis ødelagt, og under et voldsomt uvejr i 1694 skred bankens underminerede vestside i vandet og tog en del af bygningerne med sig. Da det ikke kunne betale sig at istandgøre de brøstfældige bygningsrester, lod kong Christian V Hindsgavl sælge på auktion. Køberen sløjfede helt det gamle slot og opførte af stenene en ny ladegård, der hvor det nuværende Hindsgavl ligger.

Ved hjælp af gamle tegninger fra 1670'erne og de bygningsfundamenter, som er fremdraget på stedet ved Nationalmuseets udgravninger i 1942–43, har man nu fået et nogenlunde klart billede af det ældste Hindsgavl. Adgangen til borgen har været gennem en hulvej i skrænten mod øst, og fyldet herfra har sikkert været anvendt til vejdæmningen, som fører ud over engdraget hen mod slotsbankens sydligste punkt. På dette sted har der været en 10–12 m lang bro over voldgraven, som løber hele vejen omkring slotsbankens fod. På bunden af voldgraven er fundet fundamenter af en træbro, og

Hindsgavl, lysthus

ved broens nordende ses endnu to velbevarede bropiller muret i renæssanceforbandt; de har båret selve vindebroens klap og hejsesystem.

Så snart man har passeret broen fører en smal, stærkt stigende vej op til bankens nordlige del. Her lå ved middelalderens slutning en 2 stokværk høj bindingsværksbygning (portbygning?), og noget øst for denne er udgravet svære fundamenter af et andet middelalderligt hus. Øst på banken ses murrester af en staldbygning, hvis syldsten er nedlagt i forbindelse med slotspladsens

Hindsgavl, ved den gamle borgbanke

ældste stenbro. Borgens vigtigste bygninger lå mod vest og syd, hvor der fandtes en fruerstue og et kvadratisk vagttårn, af hvilke der kun er svage spor, samt en to stokværk høj bindingsværksbygning opført 1607 til bolig for kongen. Omtrent midt på husets nordside ses en nedgang til underste etage og heri fundamentet af en stor skorsten. Skævt herunder ligger rester af et ældre hus og murrester af forskellige køkkenbygninger.

Der er daglig gratis adgang til Hindsgavls park, hvor der findes gamle fredede lysthuse. Også borgbanken med ruiner af det ældste Hindsgavl er tilgængelig.

LITTERATURHENVISNINGER

- T. A. Becher, F. Richardt og C. E. Secher: Prospector af danske Herregaarde 1844–68
- Danske Herregaarde ved 1920. II. 1923
- Danske Slotte og Herregårde, 2. udg. Bd. 7–9. 1965
- J. P. Trap: Kongeriget Danmark. 5. udg. bd. 12 og 13, 1956 og 1957
- Ludvig Boesen: Beskrivelse over . . . Lundsgaard. 1769
- Chr. Elling: Slotte og Herregaarde i Barok og Rococo. 1928
- Palæer og Patricierhuse fra Rococotiden. 1930
 - Klassicisme i Fyen. 1939
 - Danske Herregaarde. 1942
 - Den romantiske Have. 1942
 - Langesøs Bygningshistorie. Lehnsbaron Hans Berner Schilden Holsten's Slægtbog I, andet bind 1. hæfte. 1942–43
- Chr. Axel Jensen: Harridslevgaard. Ældre nordisk Architektur II, 1921
- Vilh. Lorenzen: Studier i dansk Herregaardsarkitektur. 1921
- Elna Møller: Hindsgavl Borgbanke. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. 1944
- Aage Roussell: Danmarks Middelalderborge. 1942
- C. M. Smidt: Antonius Bryskes Langesø fra 1554. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. 1946

Lige til at putte i lommen
– eller tage med i bilen –

Handskerumsbøgerne

Danmarks herligheder

Redigeret af dr. phil. Aage Roussell

Turisten og søndagsbilisten vil gerne på en lettilgængelig måde erhverve viden om det, han ser på sin tur. I **Handskerumsbøgerne – Danmarks herligheder** gives i tekst og billeder en nem førstehåndsorientering om steder og bygninger, oldtidsmindesmærker og kirker, slotte og palæer, herregårde og borgerhuse overalt i det dejlige Danmark.

En række eksperter har skrevet de enkelte bind, der hver for sig på overskuelig måde giver klare oplysninger om særlige områder eller emner. Den righoldige illustration er afrundet med gode oversigtskort.

Serien omfatter foreløbig:

1. Ellen Andersen: Sydfyns herregårde
2. Bredo L. Grandjean: Københavnske palæer
3. Otto Norn: Bornholms byer og fæstningen Christiansø
4. Hans H. Engqvist: Sønderjyske byer
5. Th. Ramskou: Himmerlands oldtidsminder
6. Gudmund Boesen: Nordsjællands slotte
7. Tove Clemmensen: Nordfyns herregårde
8. Hans Lassen: Djurslands herregårde
9. Hans Stiesdal: Sydsjællands herregårde
10. Anders Bæksted: Jyske runestene

